

BRASSÓI LAPOK

POLITIKAI NAPILAP.

ELŐFIZETÉSI ARAK: 1/1 évre 20 kor.,
1/2 évre 10 k., 1/4 évre 5 k. Egyes szám ára 8 f.

Felélős szerkesztő: Dr. Weisz Ignác.
Szerkesztő: Győri Imre.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Brassó, Kapu-utca 64. sz. — Telefon: 177.

Szterényi beszámolója.

Az államtitkár a kormány három évi működéséről.

Brassó, július 28.

Szterényi József v. b. t. t. államtitkár, amint ezt már ma reggeli lapunkban is megírtuk, tegnap este 9 ó. 18 perckor Sinajából Brassóba érkezett. Az államtitkár az éjszakát külön kocsijában töltötte az állomáson, ahova ma reggel 7 óra után csoportosan érkeztek meg a választópolgárok, hogy tömeges megjelenésükkel tüntessenek Brassó város II-ik kerületének nagy nevű országgyűlési képviselője mellett, akiről az utóbbi időben ellenőrizhetetlen forrásból, de több ízben érkezett az a kőszá hir, hogy a brassói mandátumot cserbenhagyni készül.

És akik fültanúi voltak annak, a mit az államtitkár az üdvözlő beszédekre válaszolt, azok meggyőződhetek arról, hogy Szterényit igazán olyan szoros, mondhatnánk szívbéli kötelékek fűzik Brassóhoz, amelyeket az államtitkár, már amennyiben ez természetesen rajta mulik, soha kegyetlenül széjjeltépni nem fog.

Szterényi fogadtatása lelkes és méltóságteljes volt. A szónokok a szívük igaz sugallatát és megbízóik őszinte óhaját juttatták kifejezésre beszédekben, amelyekkel az államtitkárt üdvözltek.

Egy felesleges szó, egyetlen sablonos közhely sem hangzott el az üdvözlő beszédekben. A szívek beszéltek.

És őszinte és nyugodt volt az államtitkár hangja is, amikor az üdvözlő beszédekre külön-külön válaszolva kijelentette, hogy amiként a múltban vonzódott e városhoz, amelyhez olyan szoros baráti kötelékek fűzik, akként a jövőben is oda fog hatni, hogy ez a kötelék csak erősödjék és örvendeni fog, ha a város szolgálatában a jövőben is megmaradhat.

És az államtitkár hangjában, amikor ezeket mondotta, mintha valamilyen különösebb érc csengett volna. Férfi és nyugodt hangon, emelt fővel beszélt Szterényi, mintha csak egyenes célja lett volna megcáfolni azokat a mendemondákat, amelyek őt brassói mandátumának mellőzésével vádolták meg, de amelyeknek komolyságában ebben a városban egyetlen józan ember sem hitt egy percig sem.

A beszámolóról és a beszámolót megelőző és folytató eseményekről a következő tudósításunk számol be:

A pályaudvaron.

Az államtitkárt amikor vasuti kocsijából kilépett, lelkes éljenzéssel fogadták a fogadtatására összegyűlt választópolgárok, akikkel az államtitkár, már amennyire ez fizikailag lehetséges volt, sorra kezet szorított. Alig volt egy is a jelenlevők között, akit Szterényi azonnal fel nem ismert volna. S mindenkihez volt egy szava s mindenki számára egy kézszorítása. Látszott az arcán, a szeméi nyugodt és örömteljes kifejezésén, hogy jól érzi magát azok között, annak a városnak földjén, ahonnan meteorszerű, ragyogó, tettekben gazdag politikai pályafutására kiindult.

Az éljenzés elcsittulta után Hiemesch Ferencz polgármester lépett az államtitkár elé.

A polgármester elfogódottságtól remegő hangon köszöntötte az államtitkárt a város nevében, ugys mint Brassó város képviselőjét, ugys mint a kereskedelmi és Ipari Magyarország egyik legérdemesebb munkását. Beszéde végén szívből kívánta, hogy azok a kötelékek, amelyek a város és Szterényi között vannak, a jövőben még szilárdabban váljanak. Kívánja — ugymond — hogy az államtitkár érezze úgy magát közöttünk — mintha otthon volna.

A szövetkezett ellenzék nevében Zakariás János intézett rövid üdvözlő beszédet Szterényihez.

Ádám Károly dr. a szász választópolgárok nevében üdvözlte az államtitkárt, kife-

jezésére juttatván a szász választók bizalmát és ragaszkodását Szterényihez.

Szterényi röviden válaszolt az elhangzott üdvözlő beszédekre, kifejezve szívből fakadó ragaszkodását Brassóhoz, amelyet a jövő csak szilárdítani és melegebbé tenni fog. Különösen örömet fejezte ki azon kíváncs harmónia felett, amely a magyar és szász választópolgárok bizalmát illetőleg oly egységesen nyilvánult meg az ő személye iránt.

Az államtitkár azután kocsiba ült Hiemesch Ferencz polgármesterrel és a küldöttségek tagjainak kocsisora élén az Európa szállodába hajtatott, ahol sorra fogadta az eléje járuló küldöttségeket.

A vasutas olvasó kör az államtitkárnál.

A máv. vasutas olvasókör küldöttsége tisztelgett többek között az államtitkárnál, hogy átadja Szterényinek a kör tiszteletbeli tagjává történt megválasztásáról szóló diszoklevelet. A tisztelgésről munkatársunk a következőket jelenti:

Ma délelőtt fogadta Szterényi államtitkár a máv. brassói olvasó körének küldöttségét azon alkalomból, hogy tiszteletbeli disztaggá történt megválasztásáról szóló diszoklevelet átvegye.

A küldöttséget Szalóki Rossa Zoltán lapunk munkatársa vezette, ki beszédében reá mutatott az államtitkárnak a fizetésrendezés és vasuti szolgálati pragmatika megalkotása körül szerzett halhatatlan érdemeire és az olvasókör nevében átnyújtotta a remek iniciálékkal diszitett diszoklevelet, s kérte, miszerint disztaggá történt megválasztását kegyesen fogadja el.

Az államtitkár igen szívélyesen fogadta a küldöttséget és a következőkben válaszolt:

Tisztelt uraim!

Olvasóköri disztaggá történt megválasztásomat a legnagyobb örömmel fogadom. Tudom, hogy e kiüntetés nem az államtitkárnak, nem a politikusnak és nem a főnöknek, hanem az egyénnek szól, ki munkában, erős, kemény munkában töltötte, tölti és fogja tölteni életét. Tudom és éppen e tudat teszi becsessé előttem az önök kiüntetését, hogy az önök őszinte, spontán szere-

Transsylvania étterem és Kávéház.

(A régi posta helyiségeiben.)

Elegánsan berendezve és minden kényelemmel ellátva. — Valódi szénaverősi és bolkáci borok. — Asztaltársaságok, bankettek és lakodalmak részére alkalmas helyiségek. (1771) Figyelmős kiszolgálás!

tetének és ragaszkodásának jele. Tudom, hogy e kitüntetés nem az államtitkárnak szól, — hiszen lehet, hogy három hónap múlva már nem én töltöm be ezen állást, hanem szólaz nekem, kin mindenkor szívesen viseltem a vasutasság érdekeit. Ezt bizonyítja az is, hogy a Brassó állomáson beosztott vasutas személyzetnek erős harcok árán sikerült a II. oszt. lakbért engedélyeztetnem, s az állomáson gőzfürdőt létesíttetnem.

Higgyék meg uraim, hogy sok méltányos kérésük csakis a körülmények kényszerítő hatása alatt nem válhatik valósággá.

Mint eddig, úgy ezután is fokozott mértékben fogja gondoskodásunk tárgyát képezni a vasutasság szociális helyzetének javítása.

Méltányolom az önök nehéz helyzetét, melyet a vasuti szolgálat pontos és odaadó lebonyolítása előidéz; de legyenek meggyőződve, hogy úgy én, mint Kossuth Ferencz miniszter ur minden lehetőt elkövetünk, hogy az önök helyzetén javítsunk.

Kérem az urakat, mondják ezt meg társaiknak, küldöiknek, és én hiszem, hogy a menyinyiben a magyar vasutasság a kívülről jövő céltalan izgatásnak nem fog felülni, úgy mindig számíthatnak a felsőbb ség támogatására és jóindulatára.

Disztaggá történt megválasztásomat mégegyszer szívből köszönöm.

A küldöttség vezetője ezután bemutatta az államtitkárnak Kerekes Károly olvasóköri elnököt és Székely Ignácz körtagot, kikkel az államtitkár szívélyesen kezet szorított, s a küldöttséget kegyesen elbocsátotta.

A beszámoló beszéd.

Az államtitkárt mint küldöttség Leitinger József, Werzár Lukács és Balló László hívta meg a gyűlésre. A jegyzőkönyv hitelesítésére az elnöklő Zakariás János dr. Papp Ferenc és Karácsony Endrét, a jegyzőkönyv vezetésére dr. Szele Bélát kérte fel.

Mikor Sztérényi a terembe lépett, a termet zsufolásig megtöltő közönség viharos éljenzéssel fogadta, Zakariás János dr. pedig azonnal a pódiumra lépett és rövid üdvözlő szavakkal fogadta az államtitkárt, aki az üdvözlő beszéd elhangzása után belefogott alábbi, nagyszabású, az ő politikai meggyőződését és a koalíciós kormány három évi működését méltató és jellemző beszámoló beszédébe, mely elé az egész ország kíváncsisággal tekintett.

Tisztelt Uraim, Választópolgárok! Régi vágyam teljesedik a mai nappal, midőn hosszabb idő után ismét megjelenhetek az önök körében, hogy számot adjak önöknek a kormány és törvényhozás tevékenységéről. Számot adjak erről a 3 évi tevékenységről éppen a jelen időpontban, midőn a kormány csak ideiglenesen vállalta az ügyek vezetését és csupán azért, hogy egy súlyos válság alkotmányos megoldását lehetővé tegye. — Számot adjak változott viszonyok között, midőn a pártok szövetsége már felbomlott és a kritika korlátlanabban nyilatkozhatik meg. Midőn ezt teszem t. Uraim, már eleve szíves elnézésüket kell kérnem, ha türelmüket talán kissé erősebb próbára teszem. De kénytelen vagyok vele, mert lehetőleg teljes képét akarom adni e három év munkájának és ezt annyival inkább, mert ez a tevékenység még eddig nem foglaltatott össze és mert ismételtelen találkoztunk azzal a váddal, hogy e korszak szinte meddő volt. Teljes képét akarom tehát adni e korszak munkásságának és hiszem, hogy nem végzek felesleges munkát vele.

Bármily rendkívüli és közben politikailag súlyos is volt ez a 3 év tisztelt uraim, önértékeléssel vélem állíthatni, hogy komoly munka korszaka volt. Ez a korszak kettős irányzatot képvisel: nemzeti konszolidációt

egyrészt, komoly gazdasági és szociális irányzatot másrészt. A nemzeti konszolidáció kifejezést nyert alkotmányunk bástyáinak meg erősítésében és oktatásügyünkben a nemzeti érdekek biztosításában. Az a sajnálatos félreértés király és nemzet között, mely a mai kormány első hivatalbalépésével ért véget és az abból folyt események arra utalták a törvényhozást, hogy gondoskodjék eszközökről és módokról, melyek inkább alkalmasak a végrehajtó hatalom pártatlanságát biztosítani, és a jogbiztonságot növelni. Nem a korona jogainak csorbitásával — ilyesmire nem gondolhatott senki — hanem a nemzet jogainak erősebb körülsáncolásával és a jogbiztonság növelésével. Ezt célozták a közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről és a hatásköri bíróságról szóló törvények és ugyanerre irányult az a tartalma szerint alárendeltnek látszó, lényegében azonban nagy horderejű törvény is, mely a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló, 1891. évi XXXIII. t.-c. hatályon kívül helyezéséről rendelkezik. Ha örömmel üdvözölte mindenki, pártállásra való tekintet nélkül, az előbb említett törvényeket, melyek alkotmányjogi szempontból éppen a mi viszonyaink között elsőrangú jelentőséggel bírnak, ez utóbbival szemben megosztottak a vélemények. A közelmúlt idők sajnálatos eseményei ugyan indokoltá tették az állami adminisztráció kiterjesztésétől való aggodalmat, illetőleg szükségessé teszik az autonomia lehető megerősítését: mindazonáltal vannak sokan, kiknek az a véleménye, hogy modern adminisztráció a mai alap kellő reformja nélkül alig teremthető. Teljes tisztelettel önkormányzati közigazgatásunk iránt, lehetetlennek tartom magam is ennek mai szervezetében való további fenntartását. A vármegyékben éppen úgy, mint a városokban. A közigazgatásban nagyobb állandóság és erősebben érvényesülő felelősség az alapkövetelmények és éppen ezeknek van mai közigazgatási rendszerünk természetesen hiányával. Eppen ezért ez a negatív jellegű törvény nem jelenthet megoldást, ez csak egyik irányban akart biztosítás lenni, maga a főkérdés, közigazgatásunk reformja mielőbb megoldandó és ez annyival sürgősebb, minél erősebb az ország fejlődése. Ha ezt a nagy kérdést és vele kapcsolatban az állami adminisztráció egyszerűsítését jól oldjuk meg, ez lesz egyik legerősebb alkotmánygarancia.

Az alkotmányos garanciák sorozatát kiegészítette az országgyűlési képviselőválasztások feletti bíráskodásról szóló törvény hatályának meghosszabbításáról alkotott új törvény, mely választási visszaélések, erőszakos választások ellen kíván újabb védelem lenni, biztosítandó a nemzet akaratának szabad megnyilatkozását akkor, midőn alkotmánybiztosította jogaival élnie kell. Ezekhez a törvényekhez sorakozik, ezeknek a betetőzése kívánt lenni annak a nagy alkotásnak létrehozatala, mely a kormány legfontosabb feladatát volt hivatva megoldani, — az általános választói jog, melyre vonatkozó törvényjavaslatot a kormány beterjesztette ugyan, de amely a közbejött politikai események miatt — sajnos — eddig országgyűlésileg elintézhető nem volt.

Nagy alkotás ez, a legerősebb nemzeti érzék által sugallva, azzal az alapfeltétellel, hogy ha a nemzet széles rétegei bevonatnak az alkotmány sáncaiba, a vezetés biztosítását továbbra is számbelileg is vezető magyarságnak és az intelligenciának. Tisztelt Uraim! Ez a törvényjavaslat sokkal ismertesebb önök előtt, semhogy azzal itt részletebben kellene itt foglalkoznom. De szükségesnek tartom álláspontomat e tekintetben röviden körvonalazni, mert hisz ez ma a legfontosabb politikai kérdésünk. Közéleti tevékenységemben sohasem kerestem a népszerűséget, mindig csak meggyőződésemet követtem. Csak ezt fogom követni akkor, midőn ez a nagyfontosságú kérdés megoldásra kerül, meggyőződésem az, hogy oly általános választói jogra, mely egyenlőséget biztosítson minden irányban, ma még nem értünk meg. Meggyőződésem, hogy aki alkotmányos jogokat van hivatva gyakorolni, aki döntő szavazatot adjon le arra nézve, hogy az államkormányzatban mily irány és elvek érvényesüljenek, annak erre képesnek is kell

lennie. Ellenkező esetben mások akaratát érvényesítő tömeguralom fejlődik ki. Ez pedig igen veszélyes lehet. — Meggyőződésem, hogy az ugynevezett általános egyenlő titkos választói jog nemzeti szempontból veszedelem lehet az országra nézve.

Ez lévén a felfogásom, önként következik ebből, hogy az általános választói jognak csupán oly formáját fogadom el, mely részben a legkisebb kockázattal jár. Ilyen a kormány erre vonatkozó törvényjavaslata, ellenben oly reformot, mely az ugynevezett egyenlő titkos választói jogban jutnak kifejezésre, nem fogadnék el, sőt ilyenekkel szemben kötelességemnek tartanám a legerősebb harcot is felvenni. Mert ne feledjük tisztelt uraim, hogy ennek a kérdésnek szerencsés vagy szerencsétlen megoldásán fordulhat meg az ország egész jövő alakulása. Itt dőlhet el a kérdés: egységes nemzet és állam maradunk-e, vagy nem és éppen ezért, ha valahol, úgy itt indokolt a legnagyobb óvatosság és az aggódásig menő skrupulózis, itt kell kerülni minden jelszó-politikát, bármily tetszetős legyen is az, itt a reális számítás alapjára kell helyezkedni.

Talán éppen itt, az ország erdélyi részeiben kell ezt a legkevesebbé bizonyítani. Sajnos, hogy dacára e kérdés ezen rendkívül nagy fontosságának, nem sikerült azt eddig alkotmányos elintézéshez juttatni. El is tekintve attól, hogy erre a kormány és országgyűlés a koronával és a nemzettel szemben egyaránt kötelezettséget vállalt, mulhatatlanul szükségesnek tartom annak a jelen országgyűlés által való megoldását. Önmagunk iránt tartozó kötelesség ez. Bármily nagyok legyenek is az ellentétek, melyek a 3 év előtt éppen ennek a kérdésnek megoldására egyesült pártokat egy más, ugyancsak nagyfontosságú kérdésből folyólag egymástól elválasztják, nem adom fel a reményt, hogy a pártok minden szövetség nélkül is meg fogják találni annak a módját, miszerint ezt a nagy kérdést a nemzet javára mielőbb megoldják. Ha ez megtörtént, ám törjön ki ismét a pártok egymás közötti harca, de amíg ez az ország, a magyar nemzet érdekében meg nem történik, addig dugjuk hüvelyekbe kardjainkat.

A millenium évét megelőzőleg, tisztelt uraim, szintén nagy politikai harc dult nálunk összehasonlíthatatlanul több tárgyi okból, mint ma. A millenium ünnepére azonban elült. Fegyverszünetet kötöttek a pártok, hogy ne zavarja fegyvercsörtetés az ünnepi hangulatot. Most nem ünnepről van szó, hanem a nemzet létének biztosításáról. Ily körülmények között, midőn évtizedekre kiható, nemzetünk létét érintő alkotást kell biztosítani, alkotmányunk legerősebb védőbástyáját kell megépíteni, ilyenkor ne lehetne rövid fegyverszünetet teremteni? Ennek a kérdésnek megoldásánál el kell tűnnie, t. uraim, minden más szempontnak, itt nem érvényesülhetnek pártszempontok, minden párt kötelessége ezeket alárendelni annak az egy nagy érdeknek: a magyar nemzet egysége biztosításának!

Nem időzöm tovább ennél a kérdésnél, t. uraim, hanem folytatom a kormány és törvényhozás működésének ismertetését egy más téren, az egyház és az iskola terén. Az általános kulturális szempontok mellett különösen a nemzetiségi viszonyok adnak ennek nagy jelentőséget. Nagyobbat, mint a minövel más országban birna. E részben a kormány álláspontja kezdettől fogva az volt: respektálni az összes nemzetiségek jogait és érdekeit, természetesen azon határig, melyen túl a nemzet egységével jutnának összeütközésbe. Ez az álláspont érvényesült abban a három törvényben is, mely a nem állami elemi népiskolák jogi viszonyairól és a községi és hitfelekezeti tanítók járandóságairól, az elemi népiskolai oktatás ingyenességéről és a lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. évi XIV. t.-c. módosításáról rendelkezik.

Egy nagy koncepciónak részletei ezek, melyekben az alapvető gondolat erőteljesen és következetesen jut kifejezésre, de amelyek egyúttal oly intézkedéseket is tartalmaznak, minők egyetlen államban sem találhatók:

maga az állam gondoskodik a nem magyar ajkú lelkészek és tanítók anyagi egzisztenciájáról is, nem kívánva azoktól semmi más ellenszolgáltatást, csak azt, ami egyébként is természetes lenne: — hűséget a hazához! Ezzel a ténynyel szemben el kellene már végre némi annak a sokat hangoztatott vádnak, amely a magyar nemzet türelmetlenségéről szól.

Áttérek t. uraim a gazdasági tételre, mely a szociális irányú működéssel együtt élesen domborodik ki a kormány és törvényhozás 3 évi tevékenységében. Élesen, de meggyőződésem szerint még mindig nem eléggé. Szerintem ott fog kezdődni helyzetünk gyökeres változása és az országos viszonyaink igazi konszolidálása, ha a gazdasági és szociális kérdések fognak döntő súlyjal bírni a törvényhozásban. Sajnos, ettől még nagyon messze vagyunk!

A kormány és a törvényhozás gazdasági irányú tevékenységét olyan csoportosításban kívánom röviden tárgyalni, mely az ügyek természetének leginkább megfelel. Kezdem a legnagyobb alkotással, mely kimagasló lenne bármely nagy kultúrállamban is, melyet illetőleg csak egy vélemény lehet, a csudálatos megalkotója iránt: az adótörvényekkel. Egy élet gazdag tapasztalatainak és több mint egy évtized nagymunkájának eredményei vannak lefektetve abban a 8 törvényben, melyet az adóreform alkot. A földadó kataszter kiigazításáról és a földadó százaléknak megállapításáról; a házadóról: a tőkeamat és járadékadóról; a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adójáról; az általános kereseti adóról; jövedelmi adóról; a közadók kezeléséről; és a közszolgáltatások egyesített kezeléséről.

Egységes koncepció ez, amely így egyítvéve alkot egészet, melynek megítélésében eleinte természetesen nagyon eltérő volt a bírálat, de amelynek végleges megoldása tekintetében épen olyan általános ma már a meggyűvadás is, és amelyről rendkívüli elismeréssel emlékeznek meg a nyugati államok illetékes szakköréi.

A közgazdasági tevékenység második csoportjába tartozik az a nagy anyag, mely az Ausztriával való gazdasági viszony rendezésére vonatkozik. Egy teljes évi kormányzati tevékenységet foglalt le. Bizonyára természetesen fogják találni t. uraim, ha ezzel az anyaggal kissé behatóbban foglalkozom. Elég fontos egymagában is, de a mellett egy minduntalan fel-fel bukkoló állítással is szembeállunk, nevezetesen azzal, hogy ez a megegyezés a legrosszabb, mely eddig kötött. Mint nálunk ez már szokás: állítás bizonyítással, bizonyítás nélkül. Ezt kell értékre kell vegre leszállítani. Teljes tárgyilagossággal fogom kezelni a kérdést, mintha nem is lennék részese az érte járó felelősségnek. Mielőtt azonban ezt tenném, amely szoros kapcsolatban van az említett anyaggal: a magyar autonóm vámtarifát.

Ennek nagy jelentőségét ma nem méltatja eléggé az ország. Nagy gazdasági horderejét csak akkor fogja felismerni, amikor 1915-ben új kereskedelmi szerződési tárgyalások előtt fog állni Ausztriával. Akkor és csak akkor fog az ország annak tudatára jönni, hogy a magyar autonóm vámtarifával, jóllehet ez tételeiben nem szolgálja teljesen a magyar gazdaság érdekeit, hisz nem is ilyennek készült eredetiben, tulajdonképpen ugyanazt szerezte magának, amit egy előre látó, bölcs fejedelem megfelelő hadi kincscsel. Amint az békében nem kamatozik, de háború eshetőségére döntő fontosságú lehet és sokszor a béke biztosítására is alkalmas eszköz: úgy a mi külön vámtarifánknak sincs semmi hatása ma, de nagyon becses eszköze lesz az országnak az új tárgyalások idején.

Ma tényleges kifejezője vámterületi jogi önállóságunknak, mert önálló vámtarifája csak önálló vámterületnek lehet. Akkor eszköz lesz gazdasági érdekeink sikeresebb megvédésére. Eszköz a gazdasági önállóság biztosítására. Eszköz a két állam közötti gazdasági viszony békés rendezésére, de eszköz egyúttal arra az esetre is, ha a békés rendezés — amit nem hihetünk, sőt jól el sem képzelhetünk — nem sikerülne. Erről a vám-

tarifáról írja egy németországi gazdasági író: egy magyar autonóm vámtarifa létesítése, ha azonos tartalmu is az eddigi osztrák-magyar vámtarifával, Magyarország kereskedelempolitikai önállóságát ismét erősebben juttatja kifejezésre.

Az Ausztriához való gazdasági viszonyunk rendezése tekintetében két szemrehányással találkozunk minduntalan. Az egyik, hogy nem hoztuk meg az önálló vámterületet, a másik, hogy a megegyezésben anyagi vereséget szenvedtünk. E két szemrehányás jogosságát illetőleg mindenekelőtt tisztáznunk kell azt a kérdést, hogy mi volt a helyzet a szerződések tárgyalásánál?

Az előző kormányok által a külfölddel kötött szerződések adott helyzetet teremtettek. Ezek folyománya, hogy 1917-ig, illetőleg 1915-ig a vámterületi önállóság lehetetlen volt, mert azokban le volt kötve addig az Ausztriával egységes vámhatal.

Lehet-e ilyen körülmények között jogos az a szemrehányás, hogy elárultuk az önálló vámterületet? Aki ilyent állít, nem tárgyilagoss, mert hiszen azokon a nemzetközi szerződéseken már nem lehetett változtatni, azok nemcsak megkötve voltak már, hanem életbe is léptek, azokat tehát úgy kellett elfogadni, amint megkötötték.

Nézzük már most az ország akkori helyzetét egyéb tekintetben. A legsúlyosabb pénzügyi helyzet uralkodott nemzetközileg. Nálunk ez nagyobb kihatással bírt, mint másutt. Mert erős pénzügyi függőségben vagyunk Ausztriától, tehát attól a féltől, melylyel megegyezés iránt kellett alkudoznunk. E függőséget nálunk sem nem ismerik, sem nem értékelik eléggé. Ellenben annál jobban Ausztriában. Talán jó lesz egyszer ezzel is tisztába jönnünk.

A tárgyalások idején állampapirainkból kerekén 1.500 millió korona érték Ausztriában volt elhelyezve, hazai pénzintézeteink zálogleveleiből és kötvényeiből kerekén 1000—1200 millió korona, közlekedési vállalataink elsőbbségi kötvényeiből mintegy 240 millió korona, magyar hitel és iparvállalati részvényekből 180—200 millió korona, vagyis különböző címeken Ausztria kerekén 3000 millió korona erejéig hitelezőnk.

Már ez egymagában is igen súlyosan nehezíthetett volna a hazai közgazdasági viszonyokra meg nem egyezés esetén. Hisz fejlődő gazdasági életünkre nem lehetett különböző értékeinknek oly időben való visszaözlése, midőn nem volt és az európai pénzpiac akkori viszonyai között nem lehetett módunk másutt keresni azok számára elhelyezést. De súlyosított még ezt a helyzetet a hazai ipar és kereskedelem állandó mozgó hitele Ausztriában, mely állandóan 400—450 millió között áll, nemszámítva az itt figyelembe nem jöhető osztrák—magyar bank váltótárcáját, sem a körülbelül 480—500 millió koronára tehető Ausztriából szerzett magyar jelzálogkölcsonőket.

Ezen tények elől nem zárkozhatik el a felelősség mellett való cselekvés. Ezen tények súlyát érezte a magyar közgazdaság, — méltóztassanak csak visszaemlékezni az 1905. és 1907. évek súlyos pénzügyi viszonyaira.

Ez volt tehát a helyzet tisztelt uraim, melylyel a kormánynak számolnia kellett, mikor a tárgyalásokat Ausztriával folyamatba tette. Egyrészt a lekötöttség 1917-ig, illetve 1915-ig másrészt a súlyos anyagi helyzet. Ily helyzetben kellett választania a között, vajjon létesít-e Ausztriával e mindkét félre legalább tűrhető megegyezést, avagy visszavonul-e a meg nem egyezés esetére kikötött status quo bizonytalan talajára?

Nézzük már most uraim, hogy mit nyújt a létrejött megegyezés és mit nyújtott volna meg nem egyezés esetén a status quo? A megegyezés mindenekfelett Magyarország állami önállóságát juttatja érvényre oly módon, mint eddig soha. Ausztriával olyan módon szerződünk, mint bármely más külföldi állammal, mint két teljesen önálló állam egymással csak szerződhetik; ennek kapcsán felszabadítottuk egész sorozatát az eddig közös egyetértéssel intézett ügyeknek, (posta,

házalás, tengerészet, védjegy — mustra ügy stb.) önálló cselekvési jogkörünkben szereztve vissza azokat. A megegyezés biztosítja nekünk 1917-re az önálló gazdasági berendezkedésre való tényleges áttérhetést. Szeretünk volna a tényleges vámterületi önállóságot már most szerződésileg lekötöni 1918 elejére. Nem a kormányon múlt, hogy a siker reményével megindult ezirányú tárgyalások nem vezettek eredményre. A szerződés elhárította az utóból az önálló területre áttérhetés összes akadályait. Nem írott jog többé ez, hanem intézményes garanciákkal van biztosítva. Ebben többé semmiféle nemzetközi szerződés kötése nem teremthet kényszerhelyzetet.

Azt mondja erre nézve a már említett német író: „Magyarország elérte evvel, hogy jövőre Ausztriához való gazdasági viszonyait illetőleg nem korlátozható többé szabad mozgásában a külföldi szerződések által, a mint az 1906. március elseje óta történt.” Továbbá: „ilyen gazdasági kényszerhelyzettel magyarázható, bár Magyarország önállóságával ellentétben álló helyzet ismétlődése immár lehetetlen.

Íme t. uraim, így ítéli meg ezt a helyzetet egy, a magyar gazdasági önállósítási törekvéseket ellenző németországi gazdasági író.

És nem utolsó vivmán, a e megegyezésnek, hogy ezentúl minden nemzetközi szerződés Magyarország részéről külön is aláírandó, vagyis mostantól kezdve Magyarország kifejezetten is nemzetközi jogalannyá vált. Ezekkel szemben jelentősebb anyagi megterhelést, a quótaterhet kivéve — melyről még szölok — nem jelent reánk néve a megegyezés. Igaz, hogy anyagi előnyöket sem. Ami anyagi hátrány benne van, az a vasúti transitó tarifákban és a liszt kivitel tekintetében jut kifejezésre. De tudják-e tisztelt uraim, hogy mily mérvűek ezek? A vasúti tarifák a magyar államvasutakra nézve legfeljebb évi 250.000—300.000 korona hátrányt jelentenek, a közönséget szinte egyáltalán nem érintik. A helyi díjszabás pedig nem volt lekötve azelőtt sem, nincs most sem, ebben mindig szabad keze volt mindkét államnak. A lisztiparunkra vonatkozó hátrány sem nagyon jelentős. Mintegy 100.000 q liszt drágább szállítási díjáról van szó Tirolba, melynek egy részét a kormány azóta ki is egyenlítette már más irányban.

Ez a tiszta valóság t. uraim.

A teheroldalon áll még a már említett 2%-os quota emelés. Kétségkívül nagy teher és szépséghiba. Ámde ezzel szemben áll anyagi ellenérték gyanánt az u. n. magyar block rendezésénél, másrészt a fogyasztási adóknál elért anyagi eredmény, melynek — mint a számítások igazolták — a quotateherrel körülbelül felérnek.

Az anyagi értéket tehát a követel és tartozik oldalak tételei körülbelül kiegyenlítik.

Marad csak az a bizonyos szépséghiba. Csakhogy ezzel úgy vagyunk, t. uraim, hogy mutassanak nekem a történelemben egyetlen magyar vívmányt Ausztriával szemben, melyet nem kellett volna pengő értékben megváltanunk! Így kellett ezt most is. Még csak nem is titkolták ezt a tárgyalások során ellenfeleink, annyira erőseknek érezték magukat velünk szemben.

Van azonban még két tétel, melylyel ezt a megegyezést sokan szeretik megterhelni. Az egyik a dunai szállítási adó eltörlése, a másik, amivel bizonyára fogunk még találkozni, — mert hisz az még nincs lebonyolítva — az u. n. dalmát vasúti összeköttetés.

Ami a dunai szállítási adót illeti, ennek megszüntetése annyira természetes volt, — hogy ellenértéket sem követelhetünk jogosan érte. Mert semmivel sem igazolható, hogy egy adónemet csupán egyetlen egy vállalat viseljen, míg a többi azonos vállalat az alól mentes. Ez tehát nem lehet teherletétel.

Éppen ilyen röviden végezhetek az u. n. dalmát vasúttal. Konstatálni kívánom csak, hogy ez tulajdonképpen semmi összefüggésben nincs az Ausztriával kötött gazdasági megegyezéssel. — Okmányszerűleg beigazolható, hogy ennek megépítése Horvátország

gazdasági érdekében és általános hadászati érdekekben sokkal korábban volt tervben és sokkal korábban indult meg nemcsak annak tervezése, hanem megállapodások létesítettek annak pénzügyi megoldása tekintetében is, mielőtt az Ausztriával való tárgyalások egyáltalán megindultak volna.

Ez nem kompenzáció semmiért, csak magunk értékesítettük a kassa—oderbergi vasut helyzete javításának kieszközlésénél. Így került ez időbelileg ugyanabba a tárgyi komplexusba.

Igy állt, Uraim, elfogulatlan beállításban az Ausztriával kötött gazdasági meg egyezés ügye.

Választani kellett ezen megegyezés és a status quo között.

Miért döntött tehát a kormány súlyos felelőssége érzetében a szerződés mellett?

A felelet erre nagyon egyszerű:

Mert a status quo nemcsak nem jelentette volna a vámterületi önállóságot, hanem csak ugyanazzal a lekötöttséggel járt volna 1917-ig; csak hogy azzal a különbséggel, hogy míg a szerződés az önálló vámterületre való áttérhetés minden képzelhető akadályát egyszersmindkorra elhárította, addig a status quo mellett azok mind fennmaradtak volna; és míg a megegyezés nyugodt gazdasági fejlődést biztosít s csak tőlünk függ, hogy a rendelkezésre álló időt kellően ki is használjuk magunk javára — addig a status quo már gazdasági harcot, olyan guerilla-harcfelét jelentett volna, mely ismét lekötötte volna legjobb erőinket.

Sajnos ugyan, hogy a nyugalom, melyet reméltünk, nem következett be és Ausztriában állandó a Magyarország elleni izgatás most is! De erre számítani csak nem lehetett!

A kormány felelőssége tudatában, a jelzett viszonyokra való tekintettel létesítette Ausztriával ezt a megegyezést és ezzel oly állapotot teremtett, mely köz- és államjogi tekintetben messze felette áll Ausztriával létesített minden eddigi gazdasági megegyezésnek; anyagi tekintetben jár ugyan némi hátránnyal, de ez megfelelő ellenértékek által csaknem teljesen ellensúlyoztatott.

Szépséghiba, tényleges hátrány benne csak a kvótaemelés, de erre nézve ma is kénytelen vagyok felvetni azt a kérdést, hogy nem-e volt helyesebb ezt is elvállalni, sem hogy az akkori helyzetben gazdasági harcot provokálni?

Aki visszaemlékezik arra az aggodalmas helyzetre, mely az u. n. kiegyezési tárgyalások nyomán itthon akkor előállott, az elfogulatlanul fog itélni ebben a kérdésben és ítélete iránt nincs is kétségem.

Nem folytatom t. Uraim az Ausztriához való gazdasági viszonyunk további fejtegetését, hanem áttérek a kormány és törvényhozás gazdasági tevékenységének ezzel rokon csoportjára: a kül államokkal kötött kereskedelmi szerződésekre.

E tekintetben kettős feladat előtt állott a kormány. Először helyre kellett állítania az alkotmányos rendet a külkereskedelmi vonatkozásokban és másodsor rendeznie kellett a kereskedelmi viszonyokat a — bennünket legközvetlenebbül érdeklő keleti államokkal.

Az első tekintetben mindenekelőtt külkereskedelmi felhatalmazási törvény alkotott, mely az előző kormányok által kötött és törvényhozási felhatalmazás nélkül életbe léptetett összes külföldi kereskedelmi szerződések érvénye részére törvényes alapot teremtett. Ezzel megszűnt ebben a vonatkozásban is a törvényen kívüli állapot.

Ezt követte Svájccal, Németországgal, Oroszországgal, Belgiummal és Olaszországgal az előző kormányok által kötött és rendeletileg életbe is léptetett kereskedelmi szerződések becikkelyezése.

Sokkal nehezebb volt a helyzet, a másik irányban.

A keleti, — illetve balkán államokhoz való viszonyunk szabályozatlan volt és megtörtént az a gazdasági szempontból eléggé nem kárhóztatható dolog, hogy míg ugy politikai, mint gazdasági szempontból kettős monarchiánk van legerősebben érdekelve,

ezeknél az államoknál, nemcsak nem birtunk vezető szereppel ezeknek gazdasági viszonyait illetőleg, hanem egyenesen utolsó helyre kerültünk azokkal szemben.

Ez az állapot t. Uraim, politikailag is, gazdaságilag is tarthatatlan, — és nem habozom teljes nyíltsággal kijelenteni hogy ily körülmények között céltudatos külpolitikát nem tudok elképzelni. Céltudatos, okos, balkánpolitika pedig elsősorban, a mi érdekünk. Ennélfogva céltudatos gazdasági politikát kell ezekkel az államokkal szemben követnünk. És ebben még csak nem is indulok ki egyoldalú ipari érdekből, jöllehet ez egymaga is követeli ez irányban a megfelelő gyors intézkedést, ha csak nem akarjuk egészen elveszíteni ezeket a piacokat. Még csak nem is reklamálom vissza azt a vezető szerepet, melylyel Rumániában, Bulgáriában és Törökországban századokon át az erdélyrészi ipar birt; a 80-as évek téves gazdasági politikája megfosztotta az erdélyrészi ipart ettől a természet rendelte kedvező helyzetétől. Visszahódítani ezt az elvesztett pozíciót, sajnos — ma már nem lehet.

Téves gazdasági politikánk az említett időben elterelte a román, a szerb és bulgár kereskedelmi Magyarországról. Ennek következménye volt ezen államok gazdasági emancipációja minden magyar befolyás alól, ezzel pedig súlyos hátrány érte a magyar közgazdasági életet, anélkül, hogy bármi haszon származott volna más irányban belőle.

De nem rekliminálok. Magasabb politikai tekintetek irányítják állásfoglalásomat, mely az, hogy törekednünk kell a multban elkövetett hibákat, amennyire még lehet, jóvátenni és a szomszédos keleti államokat gazdaságilag lehetőleg szorosan magunkhoz fűzni.

Ebből a szempontból indulva ki, megkötötte a kormány Rumániával az új kereskedelmi szerződést, mely alkotmányos elintézésre vár. Megkötötte áldozatok árán is, csak hogy a szomszédos állammal közvetlenebb gazdasági relációkba jussunk és ennek révén a két állam szorosabb politikai viszonyba is kerülhessen egymással. Sajnos, hogy a Szerbiával korábban megkötött kereskedelmi szerződés nem kerülhetett alkotmányos tárgyalásra; nem rajtunk mult, hogy ezt vissza kellett vonni. Magasabb politikai érdekek, valamint az ipar és kereskedelem fontos érdekei követelik azonban, hogy ha hazánk gazdasági viszonyaival számoló szerződések köthetők Szerbiával, Bulgáriával és Montenegróval, azok mielőbb megkötessenek, hogy végre valahára rendezett külkereskedelmi viszonyaink legyenek és a balkánpolitika tekintetében azt az erőt kifejthesük, mely monarchiánkat megilleti és annak érdekében van.

A kormány és törvényhozás gazdasági irányú tevékenységének további csoportját az iparpolitika képezte. E részben első helyen kell megemlékeznem a hazai ipar fejlesztéséről szóló törvényről, mely új nyomokat igyekezett vájni az iparfejlesztési politika számára, mely végre valahára biztosította a hazai ipari termelésnek a közhatóságok összes ipari szükségleteit; és itt kell említést tenni az országos ipartanácsról szóló törvényről is, mely ezt a véleményező testületet új, sokkal szélesebb alapokra fektette. Ide tartozik az új ipartörvény tervezetének elkészítése is, melylyel a kormány a hazai iparos közönség több, mint 20 éves kérését teljesítette.

Az iparfejlesztésről szólva t. Uraim, legyen szabad röviden emlitenem ennek a 3 évnek főbb eredményeit. Csak így ítéltethető meg az egész tevékenység, enélkül nem lenne az a kép teljes, melyet Önök előtt hűen festeni akarok. Nem fogok itt foglalkozni a kormány iparpolitikájának ismertetésével bármily csábító legyen is ez reám nézve, de számolnom kell az Önök türelmével, melyet nagy anyagom bármily tömör kezelésével is erősen vagyok kénytelen próbára tenni.

A kormány iparpolitikáját t. Uraim egyaránt karolja fel a kisipart és a nagyipart. És bár 10 év óta azonos irányban halad, ez a 3 év legerősebben juttatja azt eredményre.

A kisipar terén annyi történt e három év alatt, mint azelőtt soha. Egyedül gépségélyekre kerekén 3.300.000 koronát fordított a kereskedelemügyi miniszter s míg azelőtt egy évre átlag 250.000 kor. ily támogatás esett, ezen időszakban ez meghaladja már az évi egy millió koronát.

Ugyanez a jelenség érvényesül a kisipari szövetségeknél is, melyekre ez idő alatt kerekén 1.500.000 kor. fordított.

Sokkal nagyobb arányokban jelentkeznek természetesen a gyárparban, melyben a nagy arányokban kifejlesztett állami üzemek nélkül ezen három évi idő alatt kerekén 85 millió korona befektetéssel létesültek, illetve kibővültek gyárak, melyek kerekén 22000 új munkást foglalkoztatnak és évenként mintegy 70—80 millió kor. értékű iparcikket termelnek. Oly eredmény ez t. Uraim, minővel állami iparfejlesztésünk rövid története — sajnos — eddig nem dicsekedhetett.

Az iparpolitikával szerves kapcsolatban áll a fűtőanyag kérdés és a kereskedelem. Előbbi tekintetében nagy horderejű, egész gazdasági életünkre kiható kezdeményezés fűződik, ehhez a kormányhoz, mely kezdeményezés egyúttal nagy szociális jelentőséggel is bír: az állami szénbányászat, melynek szolgáltatára alkottatott az állami szénbányászat fejlesztéséről szóló törvény is.

E részben egész Európában tulajdonképpen mi vezetünk. Németország ugyan megelőzött bennünket ugyanily irányú tevékenységével, de lényegesen más módot követ benne; Ausztria pedig csak a mi példánkat követte, midőn szintén elfogadta az állami szénbányászat rendszerét. Ennek az akciónak nagy jelentőségét csak a későbbi években lehet majd a maga igazi mivoltában méltányolni, ma természetesen nincsen még különösebb kihatása, hisz még a kezdet kezdetén vagyunk vele.

Ha ennek kapcsán megoldatnék még a vizierők kérdése és az állam a vizierők megszerzésével a vizpárolás rendszerét alkalmazva elláthatná az ipart olcsó, de állandó vízi erővel, akkor hatalmas lökést és új irányt adhatnának ipari fejlődésünknek.

Itt említem még meg t. uraim a szabadsalom, védjegy és mustaoltalom ügyét, mint amelyek gyökeres reformra szorulnak, amelyeknek rendezésére vonatkozó törvényjavaslatok készen állanak, csak normális parlamenti viszonyokra van szükség, hogy elintézhettek is legyenek.

Reátérek t. uraim egész röviden a kereskedelemre. Valami nagyobb szabású alkotásokra ezen a téren — sajnos — nem utalhatok. Sőt ami történt ez irányban, annak egy részét is maga ellen irányítottak véli a kereskedő osztály. Joggal-e vagy nem, itt nem kutatom, de amennyire a leghatározottabban állítom, hogy a kormánnyal szemben teljesen jogtalan a kereskedelem ellenesség vádja, ugyanolyan őszinteséggel megvallom, hogy a törvényhozás tekintélyes része nem mondható valamely nagy kereskedelembarát érzelműnek.

A mértékekről, ezek használatáról és ellenőrzéséről, vagy a külkereskedelmi statisztikáról, vagy a csekkokról szóló törvények bizonyára nem mondhatók kereskedelemelleneseknek. Ellenben a kereskedelmi fizetlek átruházásáról és a végrehajtási eljárásról szóló törvény módosításáról alkotott törvények azok, melyeket a kereskedő osztály egy része maga ellen irányítottak tekint.

Összinté sajnálattal kell látnia közgazdaságunk minden igaz barátjának azt az averziót, mely gazdasági közeink egy részében a kereskedelem ellen kétségkívül megvan. Sajnálatos az annál is inkább, mert gazdasági életünk legerősebb tényezőjének, akár agrár, akár ipari tekintetben, éppen a hazafias kereskedelmet tartom. Ennek támogatása és közreműködése nélkül meddő marad minden mezőgazdasági, vagy iparfejlesztési törekvésünk. Visszaélésekről, melyek a gazdasági élet minden ágában — így a kereskedelemben is előfordulnak, nem lehet és nem szabad egész foglalkozási ágakra következtetni. A magyar kereskedelem maga üldözi legerősebben a körében előforduló

visszaéléseket és jellemző e tekintetben, hogy a tisztességtelen versenyről szóló törvény alkotást — amelyre vonatkozó törvényjavaslat alkotmányos tárgyalásra szintén készen áll — maguk a kereskedelem érdekképviselői sürgették legjobban. A magyar kereskedelem becsülettel teljesíti a maga feladatait. A hazai gazdaság szolgálatában és egyuttal igen jelentős társadalmi tényezővé tudott emelkedni: megérdemli tehát az őszinte tiszteletet.

A kereskedelem kapcsán kell megemlékezni egy alkotásról, melyet a kereskedelem egy része szintén maga ellen irányítottnak vélt: a borhamisításnak és hamisított bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló törvényről.

Ennek a törvénynek, mely mai szövegében teljesen egyenlő elbánásban részesít termelőt és kereskedőt, kereskedelemellenes irányzatáról ma már beszélni nem lehet. Tendenciája a magyar bor régi jó hírnevének megóvása és a nagy tokaji borvidék védelme: két irányzat, melyek jogos voltát kétségbe vonni nem lehet, de amelyben éppen a magyar kereskedelem közreműködésére nagy szerep vár.

Mezőgazdasági vonatkozású tárgyról szólván, nem mellőzhetem két más jelentős törvénynek és egy nagyfontosságú törvényjavaslatnak megemlékezését sem.

Az állattenyésztés fejlesztéséről szóló az egyik, a szeszdóról, valamint a szesztermeléssel együttesen készített sajtolt élesztő megadóztatásáról, ugyancsak a szeszkontingens megállapításáról és annak felosztásáról a másik; végül a gazdasági népoktatást tárgyalja a harmadik.

Mindhármat igen nagy horderejű alkotásnak kell elismerni, ha egyik-másik tekintetben ellentételek is a részleteket illetően a felfogások.

Beszámolom t. uraim ugyanis sokkal terjedelmesebb léven, mintsem kívánatos, ezeknek a törvényeknek csupán felemlítésére vagyok kénytelen szorítkozni, mert még két fontos tárgykörrel kell behatóbban foglalkoznom és ezzel az Önök türelmét további próbára tennem; a közlekedéssel és a szociálpolitikával.

A közlekedést illetően röviden kívánok előbb a víziutakkal és hajózással foglalkozni, hogy azután részletesebben tárgyalhassam közgazdasági életünk egyik legaktuálisabb kérdését, a vasutügyet.

Nagy koncepciójú, gazdasági életünkre nézve rendkívül fontos alkotás a vízi beruházásokról szóló törvény, mely 192 millió korona befektetéssel újabb víziutak megnyitására gondoskodik.

Ha ezek a beruházások be lesznek fejezve és az a két nagy jelentőségű víziút is megépül — a Duna-Tisza és a Duna-Száva csatorna, melyeknek tervei és előmunkálatai teljesen készen állanak; — ha folyamhajózásunk azon nagyszabású tervei, melyeket a kormány elkészített, megvalósíthatnak; akkor gazdasági életünk új irányokat fog venni.

Ezekhez a tervekhez csatlakozik kereskedelmi tengerészet fejlesztése is, melyre nézve a kormány ugyancsak egészen részletes tervezeteket dolgozott ki, melyek közül eddig — mint legsürgősebb — csak a tengeri szabadhajózásról szóló törvény alkottatott meg. A tengerészet fejlesztése nemcsak gazdasági érdekekből sürgős és szükséges, hanem hadászati is fontos. A kereskedelmi tengerészet kiegészítő része a haditengerészetnek és mint ilyennek a fejlesztése fontos állami érdek is egyuttal.

Bizonyára természetesnek méltóztatnak találni t. uraim, ha ezekre a tervekhez itt nem terjeszkedem ki részletesen. Itt tervekről van ezekben szó, melyek a gazdasági önállóságra való törekvés szolgálatában hivatva állani, tehát azokat nem lehet idő előtt nyilvánosságra hozni. Csupán jelezni akartam, hogy a kormány nemcsak tudatában van az e téren ráháruló nagy kötelezettségeknek, hanem teljesítette is azokat, készen van teljesen a részletes tervekkel arranézve: miképpen kell szervezni az önálló gazdasági berendezésre vonatkozó előkészítést e téren is.

E tervezetek megoldása immár igen aktuális kezd lenni. Körülöttünk nagy szerkesztés foly. Egyrészt Ausztria ma már évi 20,000,000 koronát fordít tengeri hajózássának segélyezésére, másrészt Olaszország, csak egy társulatnak kerekén 17 millió lírát áldoz külön csak azért, hogy kereskedelmi tengeri haderejét versenyképessé tegye.

Évek komoly és következetes munkájára van szükség, hogy ezen a téren kézzel fogható eredmény legyen elérhető; egy okkal több, hogy siessünk vele.

És most t. uraim, a vasutakat veszem sorra. Nemcsak az államvasutakat, hanem a többi vasutügyeket is. Ez utóbbival elég röviden végezhetek. Elég felemlítenem, hogy egész vasutépítésünk történetében ez a 3 év volt a legtermékenyebb. Ezen aránylag rövid idő alatt 31 helyi érdekű vasúti törvény alkottatott, míg maga a vasúti hálózat 18,461 kilométerről 21,473 kilométerre emelkedett, vagyis ezen 3 év alatt 3012 kilométer vasút vonal épült, a befektetési tőke pedig az ezen idő alatt engedélyezett 44 helyi érdekű vasútnál kerekén 181 millió koronát tesz.

Mielőtt a m. kir. államvasutakra rátérnénk, érinteni kívánom röviden az országos közlekedési tanácsról alkotott törvényt, mely az országos ipartanácsról hozott törvény mintájára új alapon a törvényhozás képviselőinek bevonásával újja szervezte ezt a véleményező tanácsot; felemlíteni kívánom a balatonvidéki vasút építését, melylyel az ország egy természeti szépségeiben bővelkedő nemzetileg fontos vidéke kapcsolatot be a világforgalomba, csupán futólag kívánok utalni a székesfővárost környékével összekötő budapesti h. é. vasutak villamos üzemre való átalakítására, mely a székesfőváros lakásviszonyainak megjavítására, valamint a székesfőváros területeinek kiterjesztése szempontjából bir kiváló fontossággal; és végül utalnunk kell arra, hogy az évek hosszú sora óta minden kormány által megígért u. n. vicinális vasúti törvényjavaslat is elkészült és alkotmányos tárgyalásra készen áll.

Külön kell említést tennem a kassa—oderbergi vasúton eszközrendő beruházásokra vonatkozó törvény megalkotásáról, melylyel 46.5 millió korona beruházást biztosított a törvényhozás ennek a ráknézve gazdasági szempontból kiválóan fontos vasútvonalnak kellő forgalom-képessé tételére.

Sajnos, hogy a kívánatos cél még ezzel az áldozattal nem biztosítható teljesen, amennyiben így még mindig csak a vasút magyar vonala lesz teljesítőképes, nem úgy az osztrák vonala is. E részben hosszas tárgyalásokat folytatott a kormány az osztrák kormánnyal, de — sajnos — nem volt képes egész eredményt elérni. Az állapotok tetemes mértékben fognak javulni, de teljesen nem. Ausztria inkább megakadályozza a saját területén levő vasútvonal megfelelő kialakulását, tehát saját forgalmi érdekeinek kielégítését, csak hogy ez a vasút ne állhasson egyuttal a magyar gazdasági érdekek szolgálatában is.

A szűkkeblűség és ellenséges indulat oly mértékbe, t. uraim, — mint a minőt ennek az ügynek tárgyalásánál volt alkalmunk Ausztria részéről velünk szemben tapasztalni, még egymással szemben teljesen idegen államoknál is példátlanul áll. Mennyivel inkább évszázados államjogi szövetségben lévő két állam között!

A legvilágosabb célzat: Magyarország gazdasági károsítása, elzárása a természetes forgalmi iránytól és megtagadása a forgalom törvénybiztosította lebonyolításának.

A ki — mint én — őszintén akarja és keresi a monarchia két államának egymással és egymás mellett való békés megélését, csak mélyen fájhatja azt a csaknem minden téren észlelhető jelenséget, mely egyuttal előre veti árnyékát az 1915-ben kötelezőszerűen megindítandó újabb tárgyalásoknak.

Ez a szűkkeblűség és ellenséges indulat súlyos gazdasági károkat okoz ugyan nekünk, — pl. csak a szénzállításnál 2 év alatt mintegy 5 millió koronával károsította meg a kassa—oderbergi vasutat és az államvasutakat, de sokkal nagyobb bajokat fog okozni a monarchiának, mert általa és kö-

vetkeztében a két állam — monarchia minden igaz hívének őszinte sajnálatára — mind jobban és jobban tavolodik egymástól, vagyis egészen ellenkező lesz az eredmény, mint a mit tulajdonképpen céloznak.

De nem időzünk tovább ennél a kérdésnél sem. Messze vezetne ezt itt bőven tárgyalni, nem is tartozik ebbe a keretbe. És ha a kassa—oderbergi vasúti kapcsán még is érintetem, úgy csupán azért tettem, hogy rámutassak arra a veszélyre, melyet az ilyen osztrák irányzatnak érvényesülése nem magyar szempontból, hanem a monarchia szempontjából magában rejt!

E kis kitérés után visszatérek t. uraim — a vasutakhoz — és itt elsősorban a vasúti szolgálati rendtartásról és a m. kir. államvasutak állandó alkalmazottai illetményének rendezéséről szóló törvényeket kell érintenem. Első sorban, mert ezek a legmesszebb kihatással az egész vasutügyünkre.

Évek óta erős nyugtalanság volt a vasúti alkalmazottak körében, egyrészt jogviszonyaik rendezetlensége, másrészt illetményeik alacsony volta miatt. Ez a nyugtalanság komolyan veszélyeztette a vasúti szolgálatot, melynek pedig mint már ismételt volt alkalmam hangsúlyozni, — olyannak kell lennie, mint a katonai szolgálatnak.

A szolgálati rendtartás hivatva volt egyrészt az alkalmazottak jogviszonyát szabályozni, másrészt a forgalom zavartalan biztonságáról gondoskodni az illetmények rendezése pedig a személyzet jogos és méltányos anyagi igényeit kielégíteni.

A mily liberálisan rendezte a kormány az alkalmazottak jogviszonyait és a mily áldozatkészséget tanúsított a törvényhozás az illetmények rendezésével, mely ma már évi 22 millió korona kiadási többletet jelent: oly határozottsággal kellett gondoskodnia a kormánynak a rendszabályokról, melyek alkalmaznak legyenek a forgalom zavartalanlását biztosítani.

A legnagyobb gazdasági érdekek forogának kockán a vasúti forgalom megzavarásával. Az élet — és vagyonbiztonság kérdése ez egyuttal, természetes tehát, hogy a legmesszebbmenő intézkedésekre volt szükség e tekintetben.

Ez intézkedések szükséges voltát igazolta már is az a féktelen izgatás, mely különösen a vasúti munkások körében folyt, melylyel szemben fel kellett osztani azokat a szövetségeket, sőt ki is kellett mondani, hogy a vasúti szolgálat és a szociáldemokrata pártszervezethez való tartozás összeférhetlen.

Ezzel a rendelkezéssel nagy szolgálatot vélt tenni a kormány a vasutaknak, a közönségnek és magának az állandóan izgalomban tartott munkásságnak is.

Ezt az irányzatot minden rendelkezésre álló erővel és eszközzel ki kell irtani a vasúti alkalmazottak köréből — ha kell, még kivételes eszközökkel is. A vasutaknál a feltétlen fegyelem a főkövetelmény, ezt pedig helyre kell állítani minden körülmény között: a vasút komoly felelőssége tudatában lévő megbízható személyzetének magának érdeke ez, amely megérdemli tiszteletünket és elismerésünket.

A vasúti szolgálati rendtartás képviselőházi tárgyalását alkalmul használták fel a horvát szlavonországi képviselők a horvát nyelvkérdés felvetésére és ezzel Magyarország és a Horvát Szlavonországi között áldatlan harc provokálására. Mily alaptalanul és tendenciozusan, arra majd később visszatérek.

Megtéve az elengedhetetlenül szükséges intézkedéseket a forgalom zavartalan lebonyolításának biztosítására és kielégítve a személyzet összes méltányos igényeit, a kormány legfőbb gondját az államvasutak teljesítőképességének biztosítása képezte.

E részben a kormány igen nehéz feladat előtt állott. Egyrészt az ebből években nem eszközöltettek a szükséges beruházások oly mértékben, mint azt a megnövekedett forgalom igényelte volna, másrészt a forgalom hirtelen oly arányokban növekedett, hogy erre számításokat aligha lehetett tenni. Ennek természetes következménye

volt a sok forgalmi nehézség, amelyet lektüzdeni kellett.

A kormány tehát a legsürgősebb szükségletek kiegészítésére kért felhatalmazást a törvényhozástól, mely előbb 1907-ben 90,090.000 K-át, majd 1908-ban 202 millió koronát bocsájtott beruházásokra rendelkezésére.

Csak hogy ezzel csupán a legégetőbb hiányok voltak, illetőleg lesznek pótolhatók. Államvasutunk — sajnos — oly állapotban van, hogy ha további nagy befektetésekkel és a szükséges szervezeti intézkedések gyors keresztülvitelével nem sietünk segítségére, de egyúttal nem kezeljük azt a legerélyesebb kézzel, akkor rövid időn belül igen komoly bajok állhatnak ott be, melyek azután természetes kihatásuknál fogva nemcsak az állam-pénzügyekre, de az egész közgazdasági életre oly súlyos következményekkel fognak járni, melyekért lehetetlen lesz a felelősséget vállalni. Ezt t. uraim teljes nyíltsággal megmondani kötelességemnek tartom. Az állam-pénzügyekre való káros kihatás — sajnos máris mutatkozik, az államvasutakban befektetett tőke kamatoztatása az 1906 évi 4.3 %-ról már leszállott 1908 2.82 %-ra.

Ezen az állapoton kis részben segíteni fog az államvasutak árutarifájának reformja, mely az érdekeltéssel egyetértésben vitetett keresztül, de szemben a több mint 50 millió korona jövedelem-csökkenéssel elenyésző az így fennálló 16—17 millió korona bevételi többlet, úgy, hogy mélyreható reformokra lesz itt még szükség!

A beruházási szükségletet illetőleg kétszen áll egy tíz évre megállapított részletes terv. Minden előkészület meg van téve annak tervszerű keresztülvitelére, de ez legalább 700—800 millió korona befektetést fog igényelni.

Első helyen áll e tekintetben a budapesti pályaudvarok kérdésének megoldása, mely szintén teljesen elő van készítve. Ez ugyan helyi jelentőségűnek látszik, de valóságban országos jelentőségű. Amíg ez meg nem oldatik, addig a forgalom rendes lebonyolítása hiú ábránd. Ennek elhalasztása egyenesen katasztrofális lehet az ország egész vasuti forgalmára nézve.

Nem kisebb jelentőségű az államvasutak szervezeti reformjának kérdése. Ez is egyike a legsürgősebben megoldandó kérdéseknek. Meglehetősen elő is készítettük már és ha a politikai események meg nem zavarnak benne, bizonyára meg is oldottuk volna eddig. Mai szervezetükben az államvasutak — az igazgatás illetékes tényezői és a személyzet tulajdonképpen minden buzgalma és kötelességtudása dacára sem maradhatnak meg. Tulságos a központosítás, melynél természetesen hiányzik az annyira szükséges közvetlenség. Ez, valamint az üzleti eredményekben a személyzet érdekeltiségének biztosítására a szervezeti reformban fontos szereppel fog birni.

T. Uram, mielőtt a kormány és törvényhozás gazdasági irányú tevékenységének ezen rövid, tömör ismertetését befejezném és áttérnék a szociális tevékenységre, érinteni akarom röviden a már említett horvát kérdést is. Nem politikai részben, hanem úgy, ahogy az felmerült, az államvasutakkal kapcsolatosan.

Ismeretes Önök előtt, t. Uram, hogy a horvát kérdést a magyar országgyűlés horvát-szlavonországi tagjai a vasuti szolgáltatás kapcsán vetették felszínre. Nyugodt lelkiismerettel állíthatom, minden igaz ok nélkül. A szolgáltatás rendtartás szabályozván a személyzet viszonyát a munkaadó vasutakhoz, természetesen a személyzet kvalifikációját is meg kellett állapítani. E kvalifikáció egyik pontja volt, hogy minden vasuti alkalmazottnak magyarul kell tudnia. Horvát-Szlavonország területén horvátul is. Ez volt az ütköző. A horvát-szlavon képviselők ebben sérelmet láttak Horvát-Szlavonországgal szemben és azt vindikálták maguknak, hogy a magyar államvasutak horvát-szlavonországi vonalain a szolgáltatás nyelvnek horvátul kell lennie. Természetes, hogy ezt nem ismertük el és hogy a m. kir. államvasutak egységének

megbontását vissza kellett utasítanunk. És bár a béke kedvéért oly engedményeket tett a kormány — a vasutak egysége biztosításának keretén belül — melyek messze túl haladtak a horvátok régebbi reményeit, nem sikerült, mert nem sikerülhetett a horvátok megnyugtatója. Nekik alkalom kellett régen előkészített romboló munkájuk megindítására és azok, kik röviddel a barátság örve alatt közeledtek a kormányhoz, egyszerre Magyarország legádázabb ellenségei gyanánt léptek fel.

Volt alkalmam a törvényhozás termeiben leszámolni ezzel az irányzattal és bebizonyítani, hogy kiindulási pontjuk igaztalan, álláspontjuk téves. Minden bizonyíték hiábavalónak bizonyult. És mi történt azután? Hangsúlyozom t. uraim, hogy azután. A horvát képviselők tudvalevőleg az államvasuti alkalmazottakat állami közegeknek minősítették a konfliktus kitörésekor. Természetesen tévesen. Ezért tört ki konfliktus. Következtek a horvát országgyűlési választások. Ekkor az államvasuti alkalmazottak választói jogot reklámláltak maguk számára. És mi volt erre a válasz? Szinte az összes horvát-szlavonországi helyi hatóságok, tehát az autonóm horvát hivatalos közigazgatási szervek — mintha parancsszóra történt volna — azzal a megokolással utasították el ezeket a kéréseket, hogy a m. kir. államvasutak az államnak magánvállalkozása, alkalmazottai tehát sem közös, sem országos hivatalnokok és így nem választó-jogosultak.

Ime t. Uram, a kétszínű játék. Ennyi tartalommal és erkölcsi alappal bir az egész horvát kérdés, úgy amint ma fel van vetve.

És ezt látva, méltóztassanak nekem elhinni, szerencsének tartom az országra nézve, hogy a vasuti szolgálati rendtartás alkalmat adott e kitörésre. Az ország idejekorán vehette észre, hogy saját területén robbanó aknák vannak elhelyezve, melyek súlyos veszedelemeket hozhatnak számára.

Beszédem utolsó csoportjához, a törvény és törvényhozás szociálpolitikai működéséhez értem t. Uram!

Mint az előbbi két csoportnál, itt sem fogok felesleges részletekbe bocsátkozni, jöllehet ez a szociálpolitikai tevékenység igényelhetné és megérdemelné, hogy részletekben, behatóbban foglalkozzunk vele, mivel csak így lenne a maga teljességében méltányolható. Mégis tartózkodnom kell attól, mert máris tulságosan hosszú voltam.

A kormány szociálpolitikai tevékenysége természetesen különböző területekre oszlik el.

A legnagyobb lesz benne a választójogi reform, mely a nép széles rétegeit fogja az alkotmány sáncaiba bevonni.

Jelentős alkotás e tekintetben az adóügyi reform is, a progresszív adóval és a létminimum biztosításával.

Egy másik területet a különböző foglalkozási kategóriák illetményeinek rendezése képez.

Négy különböző törvény alkottatott e célra, nevezetesen:

az állami elemi népiskolai tanítók illetményeinek szabályozásáról,

a m. kir. államvasutak évi fizetéssel bíró alkalmazottai illetményeinek rendezéséről,

a bírói és ügyészi szervezet módosításáról és

a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. t.-c. módosításáról.

Egy másik része ennek az akciónak — mint például az állami tisztviselők lakbérének rendezése — az államvasutak bérének javítása és hasonló — költségvetésileg intézettek el. Az e részben kifejtett tevékenység kereken évi 55 millió korona állandó, folyton emelkedő megterhelést jelent az államra. Ily bőkezűséggel gondoskodott a kormány a törvényhozás, az állami és autonóm adminisztráció, valamint a kultúra és a forgalom szervei anyagi helyzetének javításáról. Oly tevékenység ez t. Uram, melyhez hasonló nálunk több nem fordul elő, de amely a vele járó nagy terheknél fogva egyúttal parancsolólag követeli, hogy az államháztartás további megterhelésétől most már komolyan tartózkodjunk.

A szociálpolitikai tevékenység egy másik tere az elemi népiskolai oktatás ingyenségről alkotott törvény, mely egy nagy szociális elvet valósít meg: ingyen nyújtani azt az oktatást az egész vonalon mely kötelező mindenkire nézve.

Ismét egy másik tét a kivándorlás és telepítés szabályozása; előbbi illetőleg új törvény megalkotásával, utóbbi tekintetében szerves nagy törvényjavaslat előterjesztésével a telepítésről, az ingatlan feldarabolásáról és egyéb birtokpolitikai intézkedésekről.

Mig a kivándorlásról szóló új törvény az eddigi törvény hiányainak pótlásával ennek a nemzeti vérvesztésnek bajait kívánja orvosolni és azt lehetőleg csökkenteni, addig a telepítési törvényjavaslat kezdetét kívánja jelenteni egy szociális alapokon nyugvó birtokpolitikának, melynek eddig — sajnos — teljesen hiányában vagyunk. E célra 100 millió korona áldozat kívánatik az államtól, mely ha helyesen fog felhasználni, bőségesen gyümölcsöző nemzeti befektetést jelent.

A kivándorlás kérdésével egyébként is komolyan kell foglalkozni. A vele járó nagy vérvesztés erősen érezteti hatását különösen a mezőgazdaságban és iparban, melynek legjobb munkasereit vonja el. De nagy veszedelemet jelent a véderő szempontjából is. Lesúlytó hatása erősen érezhető az utóbbi évtized sorozási eredményeiben, véderőnk legjobb anyagát veszti el általa.

A szociális alapokra tekintett birtokpolitika kapcsán kívánok megemlékezni a kormány lakásügyi politikájáról, mely egyrészt a gazdasági munkaházak építésének állami támogatásáról, másrészt a Budapest székesfővárosban és környékén állami költségen létesítendő munkaházakról szóló törvény megalkotásával, továbbá az új adótörvényekben és az iparfejlesztési törvényben a munkaházaknak nyújtott messzemenő kedvezményekben jut kifejezésre.

Az első helyen említett törvénynek folyamánya volt már eddig több ezer gazdasági munkaház építése, a másik törvény alapján 20 millió koronát meghaladó összeggel 7000 munkáslakás épül.

Ennek a két törvényalkotásnak jelentőségét csak úgy méltányolhatjuk igazán t. Uram, ha tekintetbe vesszük, hogy egyrészt országos átlagban még mindig 3-4 lakó esik egy szobára, másrészt a székesfővárosban a legutóbbi 3 év alatt a lakberek emelkedése kereken 14 millió koronára rugott.

Ezenkívül nagy munkástelepek épültek az állami szénbányák telepein, még pedig ezernyi meg ezernyi ház, valamint az államvasutak keretében is.

Erős szociálpolitikai szempontok érvényesülnek a büntető törvénykönyvek és büntető perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló törvényben a feltételes elítélés humánus rendszerének meghonosítása révén; ugyancsak ezek voltak rugói a végrehajtási eljárásról szóló 1881. évi LX. tc. módosításáról és kiegészítéséről szóló törvényeknek is, jöllehet az utóbbiaknál a kereskedelem érdekében figyelembevétele is nagyon kíváncs lett volna, mert csak az a szociálpolitika lehet helyes, amely az egyik érdeken úgy segít, hogy másikat sem sért. Az a szociális politika, mely ezt az elvet figyelmen kívül hagyja, az ellentétek kiegyenlítése helyett ellentéteket támaszt.

Ezt akarja elkerülni a gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló törvény is és ennek az elvnek gyakorlati alkalmazásával készült az új ipartörvény tervezetének munkásvédelmi része, valamint a vasárnapi munkaszünetéről szóló újabb törvényjavaslat is, mely utóbbi alkotmányos tárgyalásra készen áll. Ez az elv érvényesül az ugyancsak készen álló új bányatörvényjavaslatban is, mely a bányászati munkások szociális helyzetén kíván és tud segíteni, még pedig a modern szociálpolitika követelményei szerint.

Mert azzal t. uraim, kormány és törvényhozás teljesen tisztában vannak, hogy csak modern szellemben tartott és idejekorán létesített szociálpolitikai alkotásokkal lehet szociális békét szolgáltatni. Hajlandó is erre, nem is fog elzárkózni a kultúr állam ez irányú követelményei elől sem, bármily izgatá-

sokkal találkozók is az állami és társadalmi rend ellen. De a mily készséggel fogja teljesíteni feladatát ebben az irányban, éppen annyira fogja ismerni azt a kötelességét, melylyel a munka védelmének tartozik, szemben a terrorisztikus törekvéseknek nap-nap után ismétlődő elfajulásával, melyek létében képesek megtámadni ipart és kereskedelmet.

A munkásosztály iránti meleg érzék jutott kifejezésre abban is, hogy az ország dicsősége uralkodó királyunk őfelsége 40 éves koronázási évfordulóját is egyebek között — munkásjóléti intézményekkel kötötte össze, nevezetesen egy munkáskórháznak állami költségen 2 millió koronával való létesítésével és a munkások ezreinek meg ezreinek művelődését előmozdító népakadémia részére külön épület emelésével. Ugyanez a szempont nyilatkozik meg a nők éjjeli munkájának tilalmazásáról szóló nemzetközi egyezményhez való csatlakozásunkban is, jóllehet iparunk még koránt sem mondható oly fejlettnak, hogy ily korlátozások indokoltak lehessenek.

Amde hol a munkásosztály komoly érdekei forognak szóban, ott a kormány készséggel vállalkozik azok kielégítésére és a munkaadó osztály dicséretére legyen mondva ez e részben mindig készséggel állott a kormány rendelkezésére és támogatására.

Utoljára hagytam t. uraim a kormány és a törvényhozás szociális irányu tevékenységének egyik legjelentősebbjét: a munkások betegség és baleset esetére való biztosításáról szóló törvényt.

E törvény megalkotásával igen nagy lépést tettünk szociálpolitikai téren. Egy régi nagy adósságot róttunk le a munkásosztály iránt és katasztrofális eshetőségektől mentettük meg az ipart.

Ne minősítsék uraim türelmükkel való visszaélésnek, ha annak ily erős próbára tétele után is ezzel a törvénnyel kissé behatódott akarok foglalkozni. Kötelességet vélek vele teljesíteni, sok félreértést remélek vele eloszlatni.

E törvény kapcsán legyen szabad t. uraim egy sürűn hangoztatott panaszra kitérnem: a kisiparnak ezzel történt állítólagos súlyos megterhelésére. Az ugyanis a panasz, hogy a törvény túrheteren terheket ró a kisiparosokra. Lássuk igaz-e ez?

A törvényhozás kivette a veszélyes kisipari üzemek szűk körének leszámításával a kisipart a baleset biztosítás alól. Helyesen-e vagy nem, még pedig magának a kisiparos-ságnak érdekében, arról ma már meddő dolog lenne elmélkedni. A kisipar, több mint 80%-a tehát nincs megterhelve a balesetbiztosítás kötelességeivel. És habár az egész ország területén senki — a gyárosok sem — még egyetlen fillért sem fizetett e cimen, mert a kirovás az előző évre csak a következő évben lehet és csak most folynak a múlt évre szóló kirovások, garmadával hallható panaszok, hogy a balesetbiztosítás mily borzasztó terheket ró a kisiparra.

Hogyan állunk a betegsegélyezés terheivel?

Az ország kisiparosságának — sajnos — kereken 62%-a már minden segéd-személyzet nélkül dolgozik. Ezek természetesen semmiféle terhet nem viselnek. A többi 48% tulnyomó része egy-két segédet vagy inast foglalkoztat. Ezek ezelőtt a járulék egyharmad részét fizették, ma a paritás biztosítása érdekében, hogy a munkásbiztosítás kiragadtassék az egyoldalú hatalmi körből, felét fizetik, de az országgyűlés által felvett módosítás alapján a törvénynek rendelkezése szerint 5 éven át csak 2%-ot.

Azok a kisiparosok, kik ezelőtt 3%-os járulékkal voltak megterhelve, ma egyetlen fillérrel sem fizetnek többet, mint azelőtt. Azoknál ellenben, kiknél a járulék ezelőtt is 2% volt, tényleg jelentkezik némi emelkedés a terhekben. Olyan-e azonban az az emelkedés, hogy jogos panaszra adhat okot?

Itéljék meg t. uraim a következő számadataiból.

Csak a vidéki viszonyokat veszem itt alapul, mert Budapesten azelőtt is 3%-os járulékkal állott fenn.

A vidéki iparossegédek tulnyomó többségének átlag napi 2 korona a munkabére.

A legnagyobb része a vidéki kisiparosoknak, a segéd-személyzet nélkülieket már figyelmen kívül hagyva — egy segédet és egy inast alkalmaz. Egy ily kisiparos teher-többlete az új törvény alapján hetenkint 5 fillér, évente 2 K 60 fill., ha pedig csak 1 segédje van, akkor heti 3 fillér és évi 1 K. 56 fill., ha két segédje van, heti 6 fillér, és évi 4 K. 12 fill., 3 segéd mellett heti 9 fillér, évi 4 K. 68 fill., 4 segéd mellett heti 12 fillér és évi 6 K. 24 fill., végül ami sajnos igen kevés van az országban, 5 segéd mellett, heti 15 fill., és évi 7 K. 80 fillér.

Azt mondhatná valaki t. uraim, hogy tendenciozusan a legalsóbb fizetési osztályt vettem és innen e kedvező eredmény. Igaz, hogy e szemrehányás jogosulatlan lenne, mert hisz a tényleges bérvíszonyok a mérvadók. Mégis vegyük azt az esetet is, amidőn az iparossegédek napi bére 3—4 korona között változik. Sajnos, ilyen ipari viszonyaink nincsenek. Ez esetben egy iparos 1 segéddel mindössze heti 7 fillérrel és évi 3 K. 64 fillérrel fizetne többet, mint azelőtt; ha pedig veszünk 1 segédet, 1 inast, akkor többlete heti 9 fillér és évi 4 K. 68 fill., két segédet és egy inast, akkor többlete heti 16 fillér és évi 8 K. 36 fill. sőt ha itt is az öt segédet foglalkoztató kisiparosig terjesztjük ki a számítást, akkor az ilyen kisiparos teher-többlete mindössze heti 35 fillér és évi 18 K. 20 fillér.

Ime t. uraim, a nagy panaszoknak tárgyi alapja! Ezekből az adatokból megítélheti mindenki e panaszok alapos voltát.

Ezzel azonban korántsem akarom mondani, hogy a törvényen a gyakorlati élet szempontjából nincs javítani való. Kétségkívül van, mert mint minden emberi alkotásnak, ennek a törvénynek is vannak hibái és hiányai. Éppen oly hiba lenne ezt tagadni, mint a mily hibának tartom ezeket túlozni.

Nem is tagadjuk a hiányokat, pótolni is akarjuk azokat, sőt az erre vonatkozó törvényjavaslat teljesen készen is van már, mely segíteni lesz hivatva az eddig tapasztalt legsúlyosabb bajokon: egyszerűsíteni lényegesen az eljárást és ezzel az iparosság terheit; intézményesen gondoskodni arról, hogy a pénztárak ne válhassanak egyoldalú hatalmi tényezőkké és feltétlenül biztosítani, miszerint ezek személyzete a munkaadókkal és munkásokkal szemben egyaránt pártokon kívül álljon.

A munkaadók szívesen hoznak áldozatokat munkásaikért, de ezzel szemben biztosítékot akarnak az iránt, hogy ez áldozatok nem fordítanak ellenük. Ezt a biztosítékot meg fogja adni nekik a szóban lévő törvényjavaslat.

Még csak egy szociális irányu alkotásról kell röviden megemlékeznem t. uraim és ezzel végezhetek: az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézetéről szóló törvényről.

De mikor ezt teszem t. uraim, nem hallgatom el azt a megjegyzést, hogy ha helyes és szükséges volt gondoskodni az ügyvédek kötelező nyugdíjbiztosításáról, immár elérkezett volna az ideje az ipari és kereskedelmi alkalmazottak aggkor és rokkant biztosításának, valamint a kisiparosság kötelező nyugdíjbiztosításának is.

Csak ha e két feladatot megoldottuk, teljesíthetjük ezen társadalmi osztályok iránt tartozó kötelességeinket!

Végeztem t. uraim a magam elé tűzött feladattal; nagy vonásokban vázolni a kormány és törvényhozás 3 éves tevékenységét. Nem részleteiben természetesen, hanem csupán főbb vonásaiban.

És így teljes tárgyilagossággal vázolvam ezt a munkásságot, bizvást állíthatom, hogy komoly munka korszaka vala és ha ezt a munkásságot elfogulatlanul hasonlítjuk össze alkotmányunk helyreállítása óta bármely hasontartalmu korszak tevékenységével, lehetetlen el nem ismerni, hogy ezen 3 év egyik legproduktívabb korszak volt. De lehetetlen el nem ismernünk azt is, hogy gazdasági és szociális irányzatu tevékenység még nem domborodott ki a kormányzati működésben úgy, mint ezen idő alatt.

Ez kifejezésre jut abban is, hogy a mai kormány 3 évi működése alatt alkotott

162 törvényből 108 gazdasági és szociális jellegű.

Ez a tevékenység iránytjelző a jövőre nézve is.

Arra a jövőre, mely iránt — nem tagadom — t. uraim, komoly aggodalmaim vannak, mert nem látom az összefoglaló munkát sehol, mely azt komolyan előkészíteni alkalmas legyen.

Mint a megfigyelő állomáson horgonyzó hadihajó védett vizeken a legerősebb fényszóróval kémleli ki az előtte elterülő tereget, úgy lenne nekünk is kötelességünk ily védett helyzetben ily fényszórót alkalmazni és kutatni, nem mutatkozik e közgazdaságunk egén veszélyt magában rejtő jelenség? E helyett a mi hajónk állandóan háborgó tengeren mozog és nem jut csendes vizekre.

Pedig csak kis éberséggel is lehetetlen nem látni meg t. uraim azt a nagy veszedelmet, mely bennünket több oldalról, de különösen Ausztria nagy vasutállomásitási és hajózási akciójával fenyeget. Nem ma, hanem néhány év múlva. A mikor új szerződéses tárgyalásokra fog kerülni a sor.

Mi pedig elmulasztjuk legjobb munkaidőnket, azt, melynek szorgos kihasználására volna szükség, hogy vereséget ne szenvedjünk akkor, mikor az új gazdasági berendezkedésre kerül majd a sor.

Ma még nem késő. De ha soká tart ez az áldatlan politikai helyzet, melyben vagyunk; ha még soká leköti legjobb erőinket az örökös harc, akkor félő, hogy komolyan kockáztatjuk vele épen azt, amiért a harc foly; gazdasági önállóságunk megteremését.

Pedig hogy lehet azt komolyan előkészíteni, biznyság rá a legutóbbi 8 év ipari munkája, mely alatt a lehető legrosszabb viszonyok dacára is oly eredményt értünk el, hogy minden okunk van, teljesen megelégedtnek lenni vele. 8 év után t. uraim 1899-től 1906-ig gyári iparunk kereken évi 600.000.000 koronával termelt többet, 80.000 munkással foglalkoztat többet és 12 millió kg, szénnel fogyaszt többet, mint 8 évvel ezelőtt. És ha ezen idő különböző anyagdrágulását is számba vesszük és azt a legmagasabban 30-ra vesszük: akkor is évi gyáripari termelési többletünk kereken 400.000.000 korona. Vegyük hozzá uraim kisiparunk sok ágának — számokban ki nem fejtethető megerősödését — és az e téren megnyilatkozó egészséges fejlődést; akkor oly eredménnyel állunk szemben, mely biztató a jövőre nézve, és azt mutatja, hogy ha fokozottabb mértékben foglalkoznánk iparunk fejlesztésével: gazdasági önállóságunk útjait erőteljesen egyengethetnők.

Csak hogy az egymaga még nem elég. Komoly, nagy arányu közlekedési, vasuti és vízi, valamint nagyarányu földművelési politika is szükséges hozzá. Ha ezt a munkát elvégezzük, erőt gyűjtünk az ország számára. Ha elmulasztjuk, még több erőt veszünk.

Nem kicsinylem t. uraim azt a fontos kérdést, mely körül ma a politikai harc foly: a bankügyet. Nagy gazdasági jelentősége elvitathatatlan. Kezdetől fogva azon az állásponton voltam, hogy ha az önálló bankot súlyos anyagi kockázatok és politikai bonyodalmak nélkül meg lehet most teremteni, akkor meg kell azt oldani. Legyen egy időnként visszatérő ütköző ponttal kevesebb; ugysis tulon túl sok van a két állam között. De viszont azt is ugyanily nyíltsággal ki kell jelentenem, hogy oly nagy fontosságúnak a bankkérdés mostani, tehát határidőhöz kötött megoldását nem tartom, hogy azért az ország egész gazdasági fejlődését kockáztassam, sőt alkotmánykonfliktust idézzek elő miatta. Pedig ezt a fejlődést komolyan látom veszélyeztetve. Nyugodt fejlődésünket csak a korona és a nemzet egyetértése biztosíthatja. Épen ezért óhajtható lenne, hogy megtaláljuk a módját és útját az egyetértés helyreállításának, — a korona hatalmának öregbítésére és a nemzet erejének gyarapítására.

Nincs az a hatalmas ország a világon t. uraim, melyet egy 2—3 évenként visszatérő súlyos politikai válság tönkre ne tenné. Mennél inkább egy országot, melyet belső

és külső ellenségek nyugvó pontra futni amugysem engednek!

Azért t. Uraim, az ország iránt tartozó kötelességünk, hogy keressük a megértés útját s normális parlamenti viszonyokat teremtvén, újabb komoly munkához fogjunk.

Kétségkívül nagy munkát végeztünk aránylag rövid idő alatt. A munka nagyobb része azonban még hátra van. Új helyzet előtt áll az ország és ez az új helyzet új feladatokat szab. E feladatokat meg kell oldanunk. Szívesen, örömmel veszem ki a munkából a magam szerény részét: Kérem hozzá t. uraim az önök további szíves támogatását és bizalmát.

*

A beszédet szünni nem akaró zajos éljenzés és taps követte, amelynek lecsillapulta után Halász Gyula állott fel szólásra és jutatta kifejezésre határozati javaslatban a brassói választópolgárok köszönetét és bizalmát az államtitkár iránt.

Indítványára a közgyűlés Kossuth Ferencet táviratilag üdvözölte.

A banket.

A banket, amelyet az iparosegylet kereti helyiségében tartottak, este 9 órakor vette kezdetét, miután Szterényi csak ekkor fejezte be a szász választó polgároknak tartott beszámoló beszédét.

A banketen körülbelül 200 választó polgár jelent meg, akik Szterényit megjelenésekor tüntető éljenzéssel fogadták.

Az első felköszöntőt Mikó Zsigmond gróf főispán mondotta a királynak. A felköszöntőre a cigányzenekar a himnusszal felelt, amelyet a jelenlevők levett kalappal, állva, hallgattak végig.

Adám Károly ügyvéd a kormányra, Zakariás János dr. Szterényi József államtitkárra ürti poharát a jelenlevők zajos helyeslése között.

Semsey Aladár dr. vármegyei főjegyző a vármegye nevében köszönti az államtitkárt.

Vajna Gábor dr. ügyvéd Szterényi Józsefnére ürti poharát.

Hiemesch Ferencz polgármester köszönetet mond Szterényinek a vasúti állomás kiépítéséért, akire lelkes hangon ürti poharát.

Szterényi emelkedett fel ekkor szólásra. A szeretetnek, barátságnak, és bizalomnak olyan megnyilatkozásával találkozik — ugymond, — amilyenre nem lehetett elkészülve. Magyar és német nyelven tolmácsolja a város lakosságával szemben érzett meleg háláját, annak a városnak lakosságával szemben, amelyhez őt olyan feledhetetlen emlékek fűzik, mint a gyermeket szülőjéhez. Ez a város, mondá — Szterényi — egy életen át az ő hitelezője s ő mint becsületes adós csak a tartozását rója le akkor, amikor hálás a várossal szemben, amelynek gazdasági fejlődésére ürti poharát.

Tizenkét órakor a banket lelkes hangulatban folyik.

HIREK.

Brassó, 1909. július 29.

Szterényi Romániában.

A Romániával kötött kereskedelmi szerződés aláírásakor a román királynő aláírást fényképet küldött Szterényi József államtitkárnak, ajándékképen. Szterényi arra is fölhasználta brassói útját, hogy megköszönje a királyi-kegy ilyen meleg megnyilatkozását. Az államtitkár tegnap délelőtt tíz órakor érkezett Sinájába, ahol Maies kereskedelmi

szaktudósító fogadta. Még a délelőtt folyamán külön kihallgatáson fogadta Károly király az államtitkárt és hosszasan beszélgetett vele a magyar kereskedelmi állapotokról. Ezután átvezette Szterényit nejéhez, Erzsébet királynőhöz, akinek megköszönte az államtitkár a különös kegyet. Délután 2 órakor udvari ebéd volt. Szterényi államtitkárt, aki a királyné jobbán ült, többször kintintette az ebéd folyamán figyelmével a királyi pár. Az államtitkár délután 3 órakor hagyta el a kastélyt és visszautazott Brassóba.

— **Rendkívüli vármegyei közgyűlés.** Brassó vármegye törvényhatósági bizottsága folyó hó 12-én rendkívüli közgyűlést tart, a vármegye ház megvétele körül fölmerült intézkedések megbeszélése céljából.

— **A brassó — fogarasi állattenyésztési kerület.** A földmívelésügyi miniszter a „Brassó — Fogarasi Állattenyésztési Kerület” létesítését érdembeli okoknál fogva nem engedte meg.

— **Pályázat Méhészmunkás tanfolyamra.** A m. kir. földmívelésügyi miniszter f. é. szept. hó 15-én megkezdendő két éves méhészmunkás tanfolyamot szervez a gödöllői m. kir. áll. méhészeti gazdaságban oly egyének részére, kik 16-ik életévüket beöltötték, de 35 életévüket még túl nem haladták. A felvételt kérő, egy koronás bélyeggel ellátott folyamodványokat a m. kir. földmívelésügyi miniszterhez f. é. aug. hó 15-ig kell benyújtani. Érdeklődők bővebb utbaigazítást a kir. tanfelügyelőségnél nyerhetnek.

— **Elveszett** egy táska, benne több kitöltött és kitöltetlen okmányokkal. Aki megtalálta, adja át a rendőrségen, ahol jutalomban részesül.

Színház.

Pénteken, július hó 30-án:

Otthon.

Színmű 4 felvonásban.

Pénztárnyitás 7 órakor. — Kezdet 8 órakor

Heti műsor:

Szombaton: Ujdonságul először: A jókedvű paraszt.

Vasárnap d. u.: félhelyárakkal: Az aranypatkó.

„este: A jókedvű paraszt.

Hétfőn: A jókedvű paraszt.

Kedden: Tatárjárás.

A „Jókedvű paraszt.” — Fall Leó legujabb nagysikerű operetteje, a J ó k e d v ű p a r a s z t szombaton kerül bemutatásra. A pompás operett fő szerepeit Faragó Ödön, Magyar Lajos, Miskay József, Ujváry Lajos, Váradi Margit, Barics Gyula, R. Nagy Aranka, Vágóné Margit, Bársony Aladár, Lugossy Irén, játszzák. — Bájos kis szerepet játszik a kis Gajdzsinszky Irénke is.

— **Az „Aranypatkó”** — Kadelburg Gusztáv kitűnő vígjátéka meg vasárnap délután félhelyárakkal.

Telefon — Távirat.

(Saját tudósítónk jelentése.)

(Budapest, 1909. július 29.)

A spanyol forradalom.

Barcelonából jelentik, hogy a forradalmárok elpusztították a táviró ve-

zetéket, az utakat és vasutakat eltorlaszolták, úgy hogy Barcelona teljesen elszigetelten áll.

A forradalmárok megelőzték a kormány minden intézkedését.

Barcelona teljesen a forradalmárok kezében van.

Több forradalmár a környéket bejárta és buzdította a népet, hogy csatlakozzék a forradalomhoz.

Két csapattest is fellázadt és megtagadta az engedelmességet.

Tűz.

A Rákóczi-uton levő Athenaeum r.-t. irodalmi intézet épületében ma nagy tűz pusztított.

Déli egy óra után, eddig még ki nem derített okból kigyult a tetőzet, mely alatt a könyvek vannak beraktározva.

A kivonult tűzoltóság egy órai erős munka után eloltotta a tüzet.

A tűz a könyvekben nem tett olyan nagy kárt, annál inkább a füst és víz.

A tűz tartama alatt a forgalom a Rákóczi-uton teljesen elakadt.

Öngyilkos szobrász.

Budapesten ma agyontölte magát. Mészáros Zoltán szobrász.

Ma volt menyasszonya halálának évfordulója.

Mészáros, aki menyasszonyát nem tudta elfelejteni, ma cigányzene mellett akarta keservét elfojtani és e közben hirtelen előrántotta revolverét és főbelötte magát.

Békés lángokban.

Békésről érkező jelentések szerint a község nagy része lángokban áll. A tűz most is pusztít.

Két ember oltás közben elégett. A tűz a nagy szélvihar következtében egyre terjed.

A katolikus nagygyűlés.

Szegedről jelentik, hogy a katolikus nagygyűlésen, mely augusztus havában lesz megtartva, a tótok tüntetni fognak.

A tót férfiak és nők a gyűlésen fekete gyászlepellet fognak tüntetni.

Ugy hírlik, hogy a kormány a tüntetést be fogja tiltani.

Irodának alkalmas

2 szép, világos udvari szoba, a Kapu-utcában f. é. október 1-től

k i a d ó.

Cím a kiadóhivatalban. — — — —

Egy jó vizsla

vadászat felhagyása miatt eladó. Tudakozódhatni Zikéli L. Felső-villautca 4. (Widmann féle ház).

ÖNKÉNTESÉK!

elegáns, fess, jó állású
= egyenruhákat =

LENGYEL GYULA egyenruha-készítőnél, BRASSÓ
Hosszu-u. 14. sz. a. kaphatnak.

A drezdai szabászati akadémián
diplomát nyert.

SOLE LIPÓT

ruggyanta-bélyegző-gyár
— és véső-intézet —

BRASSÓ, Weisz Mihály-utca 2. sz.
ALAPÍTOTT 1879-ben.

GYÁRT: Érc-bélyegzőket, címereket,
monogramokat, himző-modelleket, ajtó-
címekeket, névaláírásokat a legpontosabb
kivitelben, legolcsóbb árak mellett.
Számológépek állandóan raktáron.

Fontos egészségeseknek és betegeknek
(különösen cukorbetegeknek).

Szíveskedjék a **TENTESCH**-féle
egészségi tápanyag és Nussmuss-
ból, ugyisintén a más különféle
süteményt és valódi Graham és
Buza-dara kenyérből kóstolni.

Közép-utca 23. sz. a.

Egyszer próbálva! Sokat diésérve!
Kérjen ingyen árjegyzéket!

Mózes András

disz-mű-esztergályos, BRASSÓ,
Hosszu-utca 32. szám.

Van szerencsém értesíteni a n. é. köz-
önséget, hogy műhelyemet motorerőre
rendeztem be, melynél fogva azon hely-
zetben vagyok, hogy minden e szakmába
vágó munkákat a legrövidebb idő alatt,
jutányos árak mellett gyorsan és pontos-
san eszközölök.

ajánlom úgy szilva- mint juharfa-csapajmát, a
melyeket nagyban és kicsinyben szállítok.
Kívánatra árjegyzékkel is szolgálok!

SCHERG VILMOS és Tsa

posztógyárai ajánlják

saját gyártmányu, minden-
féle divat-, egyenruha-szöveteket,
lodeneteket, posztókat, futószőnye-
geket, uti plaideket, ágy-, kocsi-
és lótakarókat stb.

RAKTÁR a Ferenc József-téren.

Krämer Károly

Brassó, Fekete-utca 31.

A legjobb és legolcsóbb beszerzés.
hely műesztérge munkákban u. m.
ablak-karnis, ruhafogas, ruhaáll-
vány, könyvszekrény, ebédő szé-
kekben stb.

Speciálista hordócsapokban.

Javítások pontosan és olcsón.

Elegáns és jó minőségű

Egyen és Polgári ruhát

előnyös árakban készít

Szöcs György

Brassó, Weisz Mihály-u. 10.

Ratonai felszerelések nagy raktára.

Kitűnő reggeli és uzsonnasütemény
valamint igen jó

házi kenyér kapható a

Schmidts Vilmos-féle

sütődobban

Cérna-u. 3. és fiókjában Hirscher-
utca 6. szám alatt.

Mű-ruhafestő és
vegyszeri tisztító-intézet

Schmitz József

Brassó, Hosszu-utca 8.

Legolcsóbb gyári árak.

Viaszosvászon és linoleum utánzat
tricot és fehérnemű

nagy választékban, — — —

— a legolcsóbb árban

ESSIGMANN K.-nál

BRASSÓ, (a vörös kereszthez)
Főter, gyümölcs sor 19.

SCHIESER PÁL

kárpitos és
bútorkereskedő

BRASSÓ,
Kapu-utca 54.

Divatos, jutányos

bútor minden stílusban és
az asztalos szak-
mába vágó ösz-
szes munkák, az
azokhoz használt
szárazfáért szá-
vatolva szállít

TAJERLING JÁNOS

asztalos-műhelye, Brassó, Kórház-u. 13

Mintá divatos bútorról, díó, tőgy, juharfából

A PODEK Emil-féle

BRASSÓ, Lópiac 11. sz. alatti

könyvkötészet és modern berende-
zésű dobozkészítő műhely elvállal
minden e szakmába vágó munká-
kat, különleges Pipere-munkákat,
szavatolt pontos és olcsó kivitelben

Vidéki megrendelések — — —

— — — azonnal eszközöltetnek.

Minden ezen szakmába vágó

munkákat olcsón és legpon-
tosabban készít

Antosch E.

kárpitos,

BRASSÓ, Fekete-utca 27. sz

Törv. védett

Karbid-lámpa

csakis

Welkens Konrád-nál

Szt. János-u. 32. sz. a. kapható.

Nagy Karbid-raktár.

Teutsch Gyula

vasöntöde, gép és fém-
áru gyár

→ **BRASSÓ.** ←

LANG és THEIL

drogueria

BRASSÓ, Buzasor 8. sz. a.

Mindenemű illatszerek és

toilette-cikkek

olcsó bevásárlási forrása.

A legdivatosabb

vas- és rézbútorok,
valamint legjobb

hygienikus iskolapadok

lakás, szálló, kórház- és iskolaberende-
zések, csak saját gyártmány, kitűnő
hazai anyagból. Továbbá a legszolidabb
mű- és épületmunkákat szállítja

Bernhardt Rud. utóda

iroda és a legmodernebb gép-
berendezési gyártelep — — —

BRASSÓ, Fekete-utca 33. sz.

Kreuz Vilmos

mázoló és lakkozó

BRASSÓ, Felső Fekete-utca 5. sz.

Ajánlja magát minden e szakmába
vágó munkák elkészítésére. Jó és

tartós munkáért szavatoltatik.

Finomra dörzsölt olajfes-
tékek eladása.

B

U

Minden stílusban.

Szolid és olcsó gyártmány.

A bútorcsarnokban bútor mindig készletben.

R

Alapítotott 1878. — Alapítotott 1880

Stepanek F. kárpitos

BRASSÓ. Kapu-u. 48.

Raktáron tart párnázott ülő-
garnitúrákat, divánokat a leg-
újabb stílusban, legjobb minő-
ségben és olcsó árak mellett.

Ülőbútorok átalakítása és kijavítása
a legolcsóbb árakban elvállaltatik.

Jól és dúsán felszerelt raktár
tart stíluszerűen gondos kivitelem

kézimunkákban

Schnell Jozefa

kézműáru kereskedése

Brassó, Kolostor-utca 31. sz.

Kézimunkák felvétele.

Előnyömtatás. — Olcsó árak.

Bevásárlási utamról hazatérve,
van szerencsém a n. é. hölgykő-
zönség figyelmét dústartalmu rak-
táramra

Női és leánykalapokban

tisztelettel felhívni.

Régi kalapok olcsón javíttatnak.

Szíves pártfogást kér

WEISZ RÓZA, Kapu-u. 16.

HUBBES JÁNOS

épület- és bútorasztalos, gőzerőre berendezve

BRASSÓ, Hosszu-u. 151.

Telefon szám

— 235. —

Legdusabb választék virág

és disznóvényekben, mindig

friss állapotban kapható

Katzianer és Fink-nél

Kolostor-u. 29. sz. a.

Conservatorista

Zongora órákat ad.

Kapu-u. 36. sz. 1.

Virágcsarnok

ifj. Wilk M. F.

BRASSÓ, Weisz Mihály-u. 20.

Vidéki megrendelések külö-
nös figyelemmel fagymentes-
sen eszközöltetnek.

Telefon sz. 133.

Ajánlunk kitűnő jó son-
kát, felvágott, hátgerinc, frank-
furti virslit, kitűnő házi disz-
nófósajt stb.

Kamner és Grkovsky

Lópiac

Binder Ede

órás.

Brassó, Kolostor-u. 7.

Európa szálloda mellett.

Nagy raktár arany-, ezüst-, acél-, nickel-,
inga-, ébresztő- és schwarzwalder órák-
ban, valamint arany és ezüst-árukból

Javítások gyorsan és pontosan tel-
jesítettnek.

Feltétlen szavatosság.

Zongorák

különböző árban

Richter W. P.

Uj-utca 12.

Egyedüli képviselte: Bösendorf,
Blüthner, Stingel, Rösler stb.
féle zongoráknak.

Alapított hangszerek legnagyobb
raktára.

Hirdetések felvételnek e lap kiadóhivatalában.

VENUS

Mosó, tisztító és ágytolltisztító intézet Brassó, Kapu-u. 57.

A legújabb gépekkel felszerelve mos és vasal *női és férfifehéreneműt a legolcsóbb árak mellett gyorsan* a legszebb kivitelben.

Mindenemű fehéreneműn kívül (ingek, gallérok és manggetták stb.) házi-, szállodai és vendéglői fehéreneműeket is elvállal és még télen is

24 óra

alatt szállít.

Csipkefüggönyök különösen nagy óvatossággal kezeltetnek, valamint mosó ruhák és blousok is újjá változtatnak, a mire a közönség figyelmét különösen felhívjuk.

Árjegyzékkel a következő felvételi helyek szolgálnak:

Központ és iroda: Kapu-utca 57.

Rom. Templom-utca 34 sz. Lorenz Gáspár urnál.

Vasut-utca 54 sz. Szabó Lajos urnál.

Porond 5 sz. Navrea Iuon urnál.

(182.)

Eladó

Vendéglőberendezés,

u. m. asztalok, székek, kertisékek, egy jókarban levő **billiárdasztal** hozzávaló teljes felszereléssel; továbbá egy 10 méter hosszú és 6^{1/2} méter széles diszes **kerti pavillon**.

Megtekinthető Kut-utca 23. sz. a.

Ugyanitt több csinosan berendezett **kerti szoba** butorozva kiadó.

1856

BRASSÓ,
Kapu-u. 23 sz.
Csakis a védjeggyel!

Kellemen Ferenc a „Fehér-templomhoz”
gyógyszertára —
Kolostor-utca 8. szám alatt.

Ajánlja kitűnő saját készítményű biztos hatású:

Vénus crème	1 tégely	— .80 f
Vénus szappan	1 darab	— .60 f
Vénus poudet	1 doboz	1 20 f
Petrolin hajszesz	1 üveg	2.— f

Nagy választék különlegességekben, ásványvizekben, parfümökben és gummiárukban.

A ki jó villásreggelit és egy jó pohár *erdélyi bort* vagy frissen csapolt sört akar inni, az jöjjön a tanácsházi pincébe
Kodesch Viktor-hoz
szembe a közuti v. megállóhelyvel.

„A régi Tanácsházban”
Buzasor 4. sz.
alatt levő borkimérésben úgy helybeliek, mint idegenek
kitűnő borokat
kapnak. (Asztali és palackborok)

JÓ BOROK.
(asztali és palack borok)
A „Fehér kaka”-hoz
clmzett borkimérésben állandóan raktáron vannak.
— Kapu-u. 20. sz. a. —

Körponti Nr. 1. Szálló Brassó.
A város és vidék közönségének találkozó helye. Kényelmes, tiszta szobák. Gyönyörű tánc- és étterem.
Kitűnő konyha. Valódi jó italok.
Pontos kiszolgálás. Omnibusz a vasútállomásnál.
Whynanek József, szállodás.

Első brassói
mű és borotva homorukészítő
Nagy raktár
finom acélárukban.
Szolid kiszolgálás! Valesio J. utóda
Kapu-utca 16.

Pásztori Sándor
sodronyszövet-fonat kerti-kerítés és ruganyos acél-sodrony-ágybetétek gyára
BRASSÓ, Kórház-u. 32.

Tellmann Vilmos és Tsai
posztógyára, BRASSÓ.
Hátulsó-utca 50—56 szám alatt.
Ajánlja saját készítményeit, mindenféle posztókban és flanellekben.

Foith György és Társa
kötőgyár, rövid- és szővő-áru üzlet nagyban és kicsinyben
Kapu-utca 24. sz.
Saját gyártmányú kötött-áru. Mindenféle harisnya és triko-áruk olcsón és nagy választékban kaphatók.

Eredeti „PFAFF” varrógépek
Wetzel Otto
BRASSÓ.
Weisz-Mihály-u. 30. szám alatt.
csakis a védjeggyel.

Legnagyobb választék kongrészsövetekben.

Hímzőfonalak.

Hölgyek, akik szép kézimunkát venni akarnak, győződjenek meg arról, hogy én csak finom árut tartok.
Törülközőkre, zsebkendőkre, szalvétákra, asztalneműre monogrammok 5—6 óra alatt bármily mennyiségben himeztetnek.

Weisz Mihály-u. 4. **BOLESCH FRIGYES**
(Copoly-féle ház.)

Előnyömtató.

Mindenemű fehérenemű készítése.

Szülő szálloda
→ Medgyes. ←
Ajánljuk ujonnan berendezett szállodánkat.
Wéber és Arva.

Az Eszterházy és tanácsház pincékben kaphatók a legjobb és legtisztább erdélyi borok.
Friss villásreggeliről mindig gondoskodva van.

GOLDSTEIN B. mellfüző különlegességek Kolostor-utca 21.

Láptulajdonos a „Brassói Lapok” nyomdája.